

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی
اداره پاسخگویی به سوالات دینی

امر به معروف و نهی از منکر

دوره آموزشی کارشناسان پاسخگویی به سوالات شرعی

گروه علمی احکام اداره پاسخگویی به سوالات دینی
(سال ۱۳۹۸)

در این نسخه تنها نظر چهار تن از فقها آمده است و مطالب کم کاربردتر نیز حذف شده است؛
نسخه کامل موجود است.

((غیر قابل انتشار))

فهرست مطالب

۷. امر به معروف و نهی از منکر.....

- ۷..... جایگاه و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در اسلام.....
- ۷..... حکم انکار کننده وجوب امر به معروف و نهی از منکر.....
- ۸..... حکم کسی که وظیفه امر و نهی را ترک کند.....
- ۹..... دامنه معروف و منکر.....
- ۹..... چگونگی امر و نهی در مستحبات و مکروهات.....
- ۱۰..... عینی یا کفایی بودن امر به معروف و نهی از منکر.....
- ۱۰..... حکم رضایت و کراهت قلبی در مقابل فعل حرام و ترک معروف.....
- ۱۱..... معیار تحقق امر و نهی.....

۱۱. شرایط واجب شدن امر به معروف و نهی از منکر.....

- ۱۱..... حکم آموختن احکام و شرایط امر و نهی.....

۱۲. شرط اول: واجب بودن معروف و حرام بودن منکر.....

- ۱۲..... نهی از مقدمات حرام.....
- ۱۳..... امر و نهی با علم به تصمیم به گناه.....
- ۱۳..... از بین رفتن موضوع یا زمینه امر و نهی.....

۱۳. شرط دوم: شناخت معروف و منکر.....

- ۱۴..... شک در وجوب یا حرمت عمل.....
- ۱۴..... امر کافر به معروف.....

۱۴. شرط سوم: احتمال تأثیر امر و نهی.....

- ۱۵..... جواز یا عدم جواز امر و نهی با علم به عدم تأثیر.....
- ۱۵..... حکم امر و نهی با ظن به عدم تأثیر.....
- ۱۵..... حکم امر و نهی با عدم تأثیر امر و نهی برخی افراد.....
- ۱۶..... متوقف بودن تأثیر بر خواهش و موعظه.....
- ۱۶..... توقف تأثیر بر امر و نهی از برخی از گناهان فرد.....
- ۱۶..... احتمال تأثیر امر و نهی با تکرار آن.....
- ۱۷..... توقف تأثیر امر و نهی بر علنی بودن آن.....
- ۱۷..... توقف تأثیر امر و نهی بر رها گذاشتن فرد در ارتکاب حرامی دیگر.....
- ۱۷..... اگر امر و نهی فقط در آینده احتمال تأثیر دارد.....

- تأثیر امر و نهی فردی در فرد دیگر..... ۱۸
- حکم درخواست انجام امر و نهی از افراد مؤثر..... ۱۸
- تحصیل پست و مقام جهت امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۸
- حکم همکاری با آمران و ناهیین..... ۱۹
- توقف امر و نهی بر ارتکاب حرام..... ۱۹
- نگاه آمر و ناهی به زن نامحرم..... ۲۰
- توقف تأثیر امر و نهی بر امر به حرام و نهی از واجب..... ۲۱
- مؤثر بودن امر و نهی در کاهش گناه..... ۲۱
- حکم امر و نهی با احتمال تأثیر و احتمال آسیب..... ۲۱
- احتمال تأثیر آنی و زودگذر..... ۲۲
- شرط چهارم: اصرار (گنهکار) بر گناه..... ۲۲**
- منظور از استمرار و ادامه دادن گناه..... ۲۳
- منظور از پشیمانی در تکرار نکردن گناه..... ۲۳
- راه های تشخیص اصرار و عدم آن..... ۲۳
- امر و تذکر به توبه و نهی از ترک آن..... ۲۴
- حکم امر و نهی با علم به عدم قدرت گنهکار بر تکرار گناه..... ۲۴
- عجز از ارتکاب حرام با تصمیم بر ارتکاب در صورت قدرت..... ۲۴
- امر و نهی کسی که خیال می کند عاجز از ارتکاب است..... ۲۵
- شرط پنجم: معذور نبودن فرد در ارتکاب منکر یا ترک واجب..... ۲۵**
- امر و نهی با احتمال عذر داشتن عامل و تارک..... ۲۶
- امر و نهی با احتمال اینکه مرتکب حرام یا تارک واجب، در آن معذور باشد، چه حکمی دارد؟..... ۲۶
- امر و نهی نسبت به جاهل به حکم یا موضوع..... ۲۶
- امر و نهی در مسائل اختلافی (علم یا احتمال معذور بودن فرد)..... ۲۸
- حکم امر و نهی با مخالفت مکلف با احتیاط واجب..... ۲۸
- امر و نهی صغیر و غیر مکلف..... ۲۹
- امر و نهی بچه ممیز..... ۲۹
- شرط ششم: مفسده و ضرر نداشتن امر و یا نهی..... ۳۰**
- سقوط وجوب امر و نهی با وجود مفسده و ضرر..... ۳۰
- منظور از مفسده..... ۳۱
- ضرر جزئی آمر و ناهی..... ۳۱

- ۳۱..... حرمت امر و نهی با ضرر بر جان یا مال خود یا دیگران.....
- ۳۲..... احتمال ضرر بالقوه و بالفعل.....
- ۳۲..... امر و نهی و وهن مذهب.....
- ۳۲..... حکم امر و نهی با احتمال ایجاد بدبینی نسبت به اسلام.....
- ۳۲..... توقف بپا داری واجب یا ریشه کنی منکر بر صرف مال.....
- ۳۳..... ترک امر و نهی بر اثر ترس از اخراج از کار.....
- ۳۳..... آنچه در وجوب امر و نهی شرط نیست.....

- ۳۳..... قصد قربت در امر و نهی.....
- ۳۴..... عدالت آمر و ناهی.....
- ۳۴..... عمل کردن خود آمر و ناهی.....
- ۳۴..... تأثیر نوع گناه در حکم نهی از منکر.....
- ۳۵..... اختصاص امر و نهی به صنف خاص.....
- ۳۵..... ساقط دانستن امر به معروف، با وجود مراکز متولی این امر.....
- ۳۵..... امر به معروف و نهی از منکر نسبت به والدین.....
- ۳۶..... امر به معروف و نهی از منکر نسبت به خانواده و فامیل.....
- ۳۷..... امر به معروف و نهی از منکر نسبت به همسر.....
- ۳۷..... امر و نهی نسبت به افراد ناشناس.....
- ۳۸..... مجرد بودن و متأهل بودن و وجوب امر و نهی.....
- ۳۸..... امر به معروف و نهی از منکر افراد نامحرم.....
- ۳۸..... امر و نهی کردن غیر شیعه.....

۳۹..... گفتاری در مراتب امر به معروف و نهی از منکر.....

۳۹..... مرتبه اول: اظهار رضایت یا کراهت قلبی.....

- ۴۰..... احتمال تخفیف منکر با روی گرداندن و ترک رابطه.....
- ۴۰..... قطع رحم با فاعل منکر یا تارک معروف.....
- ۴۰..... قطع رابطه با غیر ارحام جهت نهی منکر.....
- ۴۱..... معاشرت با اهل منکر.....
- ۴۱..... ترک جواب سلام با نیت امر و نهی.....

۴۱..... مرتبه دوم: امر کردن و نهی کردن با زبان.....

- ۴۲..... همراه کردن نهی با حرام و منکر مثل اهانت و.....
- ۴۲..... توقف امر و نهی بر بی آبرویی فاعل منکر.....

مرتبۀ سوّم: اقدامات عملی..... ۴۳

۴۳..... رعایت ترتیب در درجات مرتبه سوم.....

۴۴..... اجازه از حاکم شرع در نهی عملی در موارد مهم.....

۴۵..... توقف انکار بر جرح و قتل در امور مهم.....

۴۵..... توقیف و از بین بردن وسایل گناه.....

۴۶..... توقف جلوگیری از منکر بر تصرفی در اموال فاعل آن.....

۴۶..... اجبار همسر و فرزندان بر حجاب.....

۴۶..... وظیفه کسی که بدون اذن حاکم شرع امر و نهی فیزیکی کرده.....

چند مسأله در مورد مراتب امر و نهی..... ۴۷

۴۷..... رعایت ترتیب بین مراتب امر و نهی.....

۴۷..... رعایت ترتیب بین درجات هر یک از مراتب.....

۴۸..... تأثیر بیشتر و اذیت کمتر مرتبه متأخرتر امر و نهی از مرتبه قبلی آن.....

۴۸..... تساوی بعضی درجات مرتبه اول و دوم.....

۴۹..... احتمال تأثیر با جمع بین چند مرتبه.....

۴۹..... حصول تأثیر توسط فردی با مرتبه ضعیف و با دیگری با مرتبه قوی.....

۴۹..... توقف جلوگیری از معصیت بر حبس کردن فاعل.....

۵۰..... امکان حائل شدن بین فاعل و منکر.....

۵۰..... توقف حائل شدن بین فاعل و منکر بر تصرفی در فاعل.....

۵۱..... اگر دفع منکر به وقوع ضرری بر فاعل منجر شود.....

۵۱..... ضمان ضرری که از مرتکب به آمر یا ناهی برسد.....

۵۲..... ضمان ضرری که لازمه جلوگیری از منکر نیست.....

۵۲..... حکم تجاوز آمر و ناهی از مقدار لازم.....

برخی از آداب امر و نهی..... ۵۲

متفرقه..... ۵۳

۵۳..... تکلیف دیگران در مورد آمر و ناهی در موارد غیر جایز.....

۵۳..... اعلان تخلّفات به مقامات مربوطه.....

۵۴..... وظیفه کسی که قادر بر امر و نهی نیست در نظام اسلامی.....

۵۵..... ازدواج و یا ادامه زندگی با بی نماز.....

۵۵..... شرکت در عروسی همراه با گناه.....

تجسس و سرکشی به حریم خصوصی افراد برای امر و نهی..... ۵۶

گرفتن اجرت برای امر به معروف و نهی از منکر..... ۵۶

نهی از منکر غیر مسلمان..... ۵۷

هجرت به جهت ترویج شعائر اسلامی ۵۷

نکات پایانی:..... ۵۸

رجوع به حکام و قضات جور..... ۵۸

وظیفه روسای مذهب در هنگام ظهور بدعت..... ۵۸

توقف اقامه احکام دین بر ورود علما در پست های دولتی..... ۵۹

قبول مسئولیت توسط علما در حکومت های ظالم..... ۵۹

امر به معروف و نهی از منکر

جایگاه و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در اسلام

امر به معروف و نهی از منکر در اسلام از چه جایگاه و اهمیتی برخوردار است؟
امر به معروف و نهی از منکر جزء بالاترین و شریف ترین فرائض اسلام است که سایر فرائض به وسیله آن دو اقامه می شود. در قرآن کریم خدایتعالی می فرماید: (وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ)^۱ و باید از میان شما، گروهی، [مردم را] به نیکی دعوت کنند و به کار شایسته وادارند و از زشتی بازدارند، و آنان همان رستگارانند) و از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمود: (إِنَّ اللَّهَ - عَزَّ وَ جَلَّ - لَيَنْتِزِعُ الْمُؤْمِنَ الضَّعِيفَ الَّذِي لَادِينَ لَهُ فَقِيلَ لَهُ: وَمَا الْمُؤْمِنُ الَّذِي لَادِينَ لَهُ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ)^۲ خدای عزوجل مؤمن ضعیف را که دین ندارد دشمن می دارد شخصی پرسید: مؤمن ضعیفی که دین ندارد کیست؟ فرمود: کسی است که نهی از منکر نمیکند.

حکم انکار کننده وجوب امر به معروف و نهی از منکر^۳

کسی که امر به معروف و نهی از منکر را انکار کند چه حکمی دارد؟
وجوب امر به معروف و نهی از منکر از ضروریات دین است و منکر آن اگر توجه داشته باشد که انکارش چه لوازمی دارد و به لوازم آن ملتزم باشد از کافران است. (حضرت امام)
اگر بازگشت این انکار به انکار رسالت باشد مرتد است و الا خیر. (امام خامنه ای)
امر به معروف و نهی از منکر از ضروریات دین است و کسی که ضروری دین اسلام را منکر شود در حالیکه ضروری بودن آن را می داند، و انکار آن به انکار توحید و معاد یا نبوت منجر شود، کافر است. (آیه الله العظمی مکارم)

۱ . سوره آل عمران، آیه ۱۰۴

۲ . کلینی، محمد بن یعقوب، کافی (ط - دار الحديث)، ج ۹، ص: ۴۹۴، باب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، حدیث ۱۵

۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابتدای بحث؛ سید علی خامنه ای، استفتاء از سایت شماره استفتاء: ۲۹۱ کد پیگیری: ۵۲۶۷۴۵۲۹۱؛ ناصر مکارم شیرازی استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۴۰۷۲۵۰۰۲۷

حکم کسی که وظیفه امر و نهی را ترک کند^۱

آیا تارک امر به معروف و نهی از منکر می باشد فاسق محسوب می شود؟
تارک اگر عالما عامدا با بودن شرایط باشد، بلی فاسق است. (امام خامنه ای)
پرسش: اگر مردی همسرش را به حجاب شرعی ملتزم نکند، آیا فاسق محسوب می شود؟
پاسخ: اگر نهی از منکر را ترک کند فاسق است. (آیه الله العظمی مکارم)
حکم امر به معروف و نهی از منکر (از نظر وجوب و استحباب)^۲
امر به معروف و نهی از منکر (از نظر وجوب و استحباب) بر چند قسم است؟
امر به انجام واجبات و نهی از انجام محرمات واجب است و امر به انجام مستحبات و نهی از انجام مکروهات مستحب است. (حضرت امام)
امر به انجام واجبات و نهی از انجام محرمات واجب است و در مستحبات مستحب است. (آیت الله مکارم)
دامنه معروف و منکر^۳
معروف و منکر شامل چه اموری می شوند؟
«معروف» یعنی کار نیکی که عقل خوبی آن را درک می کند و یا شرع مقدس ما را به خوب بودن آن راهنمایی کرده است و «منکر» یعنی کار بد و ناپسند که عقل بد بودن آن را درک می کند و یا شارع مقدس ما را از ناپسند بودن آن آگاه نموده است. (آیه الله العظمی سیستانی)
امر به معروف یعنی واداشتن افراد به انجام احکام و سنتی که از نظر شارع پسندیده است و نهی از منکر یعنی باز داشتن دیگران از هر عملی که به حکم شارع ناپسند است. (آیه الله العظمی مکارم)
برخی از اموری که معروف شمرده می شوند عبارتند از: الاعتصام بالله تعالی، توکل بر خدا، حسن ظن به خدا، صبر در هنگام بلا، عفت، حلم، تواضع، انصاف الناس، اشتغال الإنسان بعیبه عن عیوب الناس، إصلاح النفس

۱. سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی از سایت، شماره استفتاء: ۲۹۱ کد پیگیری: ۵۲۶۷۴۵۲۹۱؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ملتزم نکردن همسر به امور شرعی امر به معروف و نهی از منکر، مراتب امر و نهی، س: ۶

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، م: ۱؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج: ۱، ص: ۶۱۸ م: ۲۲۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات، شرایط امر به معروف و نهی از منکر، استحباب دعوت دیگران به امور مستحب و ترک مکروه

۳. سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج: ۱ ص: ۶۱۷ م: ۲۲۰۱؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، شرایط امر به معروف و نهی از منکر (مفهوم نهی از منکر-مفهوم امر به معروف)

عند ميلها إلى الشر، الزهد في الدنيا و ترك الرغبة فيها، و برخی از اموری که منکر شمرده می شوند عبارتند از: خشم، حسد، ظلم، کون الإنسان ممن يتقى شره. (آیت الله سیستانی)^۱

دامنه معروف و منکر^۲

معروف و منکر شامل چه اموری می شوند؟

«معروف» یعنی کار نیکی که عقل خوبی آن را درک می کند و یا شرع مقدس ما را به خوب بودن آن راهنمایی کرده است و «منکر» یعنی کار بد و ناپسند که عقل بد بودن آن را درک می کند و یا شارع مقدس ما را از ناپسند بودن آن آگاه نموده است. (آیه الله العظمی سیستانی)

امر به معروف یعنی واداشتن افراد به انجام احکام و سنتی که از نظر شارع پسندیده است و نهی از منکر یعنی باز داشتن دیگران از هر عملی که به حکم شارع ناپسند است. (آیه الله العظمی مکارم)

چگونگی امر و نهی در مستحبات و مکروهات^۳

در امر و نهی در مستحبات و مکروهات رعایت چه نکاتی لازم است؟

در امر به مستحبات باید مراقب بود سبب ایذاء طرف مقابل نگردد یا اهانت به او نشود، باید در اینگونه امرها رعایت حال شود بگونه ای که انجام آن برایش سنگین نباشد همچنین در نهی از مکروهات. (امام خامنه ای)

در امر به معروف و نهی از منکر نسبت به مستحبات و مکروهات لازم است شخصیت فردی که مورد امر و نهی قرار می گیرد در نظر گرفته شود که اذیت نشده و به او اهانت نشود و نیز نباید سخت گیری زیاد شود که موجب انزجار او از دین و برنامه های دینی شود. (آیه الله العظمی سیستانی)

^۱ . سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص: ۴۲۳ ختام، بعد از مسأله ۱۲۷۵؛

^۲ . سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۱۷م ۲۲۰۱؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، شرایط امر به معروف و نهی از منکر (مفهوم نهی از منکر- مفهوم امر به معروف)

^۳ . سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی از سایت شماره استفتاء: ۲۹۲ کد پیگیری: ۲۹۲۹۹۸۹۱۷؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۴۰۷۲۵۰۰۳۲؛

در اینگونه موارد امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست اما از باب ارشاد و راهنمایی گوشزد کردن آن با زبان خوب توأم با ادب و رعایت شرایط لازم، اشکالی ندارد. (آیه الله العظمی مکارم)

عینی یا کفایی بودن امر به معروف و نهی از منکر^۱

آیا وجوب امر به معروف و نهی از منکر کفائی است یا عینی؟

امر به معروف و نهی از منکر در واجبات و محرمات الهی، با فراهم بودن شرایط آن، واجب کفایی است و اگر بعضی از افراد به این وظیفه عمل کنند، از دیگران ساقط می‌شود و چنانچه همه افرادی که شرایط را دارا می‌باشند امر به معروف و نهی از منکر را ترک نمایند، همه آنان گناهکار و مستحق عقاب خواهند بود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

(آیت الله سیستانی: البته بر همه افراد جامعه لازم است که اگر با کار حرام یا ترک واجبی مواجه شدند بی تفاوت نباشند و انزجار و ناراحتی خود را با گفتار یا کردار و مانند آن، ابراز نمایند و این مقدار بر همه مکلفین، واجب عینی است. البته در مواردی که فرد احتمال تأثیر در امر به معروف و نهی از منکر نمی‌دهد، وجوب اظهار ناراحتی و ابراز انزجار قلبی از ترک واجب یا ارتکاب حرام، بنابر احتیاط می‌باشد.)

حکم رضایت و کراهت قلبی در مقابل فعل حرام و ترک معروف^۲

آیا مکلفین در زمینه رضایت و کراهت قلبی نسبت به معروف و منکر تکلیفی دارند؟

رضایت به فعل منکر و ترک معروف، حرام است و کراهت قلبی داشتن نسبت به آنها واجب باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

این کراهت غیر از امر به معروف و نهی از منکر است و شرطی ندارد بلکه در هر حال، واجب می‌باشد. (حضرت امام)

بر همه افراد جامعه لازم است که اگر با کار حرام یا ترک واجبی مواجه شدند بی تفاوت نباشند و انزجار و ناراحتی خود را با گفتار یا کردار و مانند آن، ابراز نمایند و این مقدار بر همه مکلفین، واجب عینی است. البته در

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص: ۴۱۷ م ۱۲۷۰؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۲ م ۲۲۱۵؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، امر به معروف و نهی از منکر احکام امر به معروف و نهی از منکر، س ۱۲

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، المرتبة الأولى م ۷ و ۸؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۲ م ۲۲۱۵

مواردی که فرد احتمال تأثیر در امر به معروف و نهی از منکر نمیدهد، وجوب اظهار ناراحتی و ابراز انزجار قلبی از ترک واجب یا ارتکاب حرام، بنابر احتیاط میباشد (آیه الله العظمی سیستانی)

معیار تحقق امر و نهی^۱

آیا در سقوط تکلیف امر به معروف و نهی از منکر این مقدار کافی است که مسئله شرعی را بیان کند یا باید امر به معروف و نهی از منکر کند؟

بیان کردن حکم شرعی یا بیان کردن مفاسد ترک نمودن واجب و انجام دادن حرام، در سقوط واجب کفایت نمی‌کند؛ مگر اینکه عرفاً از بیان آنها و لو با قرائن امر (به معروف) و یا نهی (از منکر) فهمیده شود یا مقصود از امر (به معروف) و نهی (از منکر) که انجام واجب و ترک منکر است، با بیان آنها حاصل شود. بلکه ظاهر آن است که اگر بخاطر قرینه خاصی طرف از بیان آنها امر (به معروف) و نهی (از منکر) را بفهمد کفایت می‌کند، اگر چه عرف از آن نفهمد. (حضرت امام)

نکته: با توجه به مطالبی که در بخش مرتبه دوم امر به معروف و نهی از منکر در بخش (رعایت ترتیب بین درجات مرتبه دوم) می‌آید نظر سایر مراجع عظام نیز منطبق با نظر حضرت امام می‌شود.

شرایط واجب شدن امر به معروف و نهی از منکر

حکم آموختن احکام و شرایط امر و نهی^۲

آیا آموختن شرائط امر به معروف و نهی از منکر و موارد وجوب و عدم وجوب و جواز و عدم جواز آن واجب است؟

بله واجب است تا اینکه شخص در انجام این دو وظیفه الهی خویش دچار منکر و خلاف شرع نگردد (حضرت امام).

بر هر مکلفی واجب است شرایط و مراتب امر به معروف و نهی از منکر و موارد وجوب و عدم وجوب آن را یاد بگیرد تا مبدا در امر و نهی خود دچار عمل خلاف و منکر شود. (امام خامنه ای)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۱۱
۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول، م ۸؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع ج ۱ م ۲۲۰۴؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۶

گاهی برای امر به معروف و نهی از منکر کردن یادگرفتن و شناختن معروف و منکر از باب مقدمه واجب می‌شود. (آیه الله العظمی سیستانی)

شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر چیست؟
جواب: امر به معروف و نهی از منکر با حاصل شدن شرایطی واجب می‌شود که این شرایط عبارتند از:

شرط اول: واجب بودن معروف و حرام بودن منکر^۱

امر و نهی نسبت به چه اموری واجب است؟
از شرایط واجب بودن امر به معروف و نهی از منکر، آن است که معروفی که به آن امر می‌شود از واجبات شرعی باشد و همچنین، منکری که از آن نهی می‌شود، از محرمات شرعی باشد. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

نهی از مقدمات حرام^۲

آیا اگر ببینیم شخصی مشغول مقدمات برای رسیدن به حرام است واجب است نهی از منکر کنیم؟
اگر بیننده یقین داشته باشد که این مقدمات او را بحرام می‌رساند واجب است او را از آن حرام نهی کند، و اگر بداند که او را به حرام نمی‌رساند واجب نیست او را نهی کند مگر بر مبنائی که مقدمات حرام را نیز حرام بدانیم و یا تجرّی و جرئت کردن بر گناه را عملی حرام بدانیم، و اگر شک کند در اینکه آیا این مقدمات او را به حرام می‌رساند یا نهی از منکر بر او واجب نیست مگر بنابر آن دو مبنا که ذکر شد. (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الاول؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۱۸ م ۲۲۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۶۸ م ۲۴۱۴؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، ص ۳۲۹

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۱۵

امر و نهی با علم به تصمیم به گناه^۱

اگر علم و یا اطمینان پیدا کنیم و یا از طریق معتبری (چون گفته دو شاهد عادل) برایمان ثابت شود که فلان شخص تصمیم گرفته گناهی را مرتکب شود ولی هنوز مرتکب نشده وظیفه چیست؟ نهی منکر او واجب است. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

از بین رفتن موضوع یا زمینه امر و نهی^۲

اگر موضوع تکلیف واجب و یا زمینه ارتکاب منکر از بین برود آیا لازم است امر به معروف و نهی از منکر نمود؟
در این صورت وجوب امر به معروف و نهی از منکر نیز از بین می رود هرچند که خود مکلف زمینه را از بین برده باشد مثلاً آب منحصری که حفظ آن جهت طهارت و یا برای حفظ نفس محترمه واجب است را بریزد. (حضرت امام)

شرط دوم: شناخت معروف و منکر

آیا برای وجوب امر به معروف و نهی از منکر شناخت معروف و منکر لازم است؟ در صورت عدم شناخت معروف و منکر تکلیف فرد در قبال امر و نهی چیست؟^۳
فردی که می خواهد امر به معروف و نهی از منکر کند، باید معروف و منکر را بشناسد (سیستانی: هر چند به طور اجمال^۴)، یعنی بداند کاری که فرد آن را ترک نموده، از واجبات است یا کاری که فرد آن را مرتکب

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۶؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع ۲۲۰۷م

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۸

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۰۴؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص: ۴۱۸ بعد از مسأله ۱۲۷۱؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۰ و ۱۰۵۷ و رساله آموزشی ج ۱ ص ۳۲۹؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۶۸ م ۲۴۱۴

۴. نکته: در پاورقی نسخه چاپ نشده از توضیح المسائل جامع آیه الله سیستانی در ذیل این مسأله آمده است که: گاه مکلف علم اجمالی به صدور معصیت از شخصی دارد یعنی می داند شخص مذکور در بین اعمالی که انجام می دهد معصیت یا معاصی را مرتکب می شود لکن مکلف به سبب ندانستن حکم نمی داند کدام عمل وی معصیت است، در این صورت مکلف باید احکام مشکوک مورد ابتلاء را یاد بگیرد تا بتواند شخص مذکور را نهی از منکر نماید اما اگر مکلف علم اجمالی به صدور معصیت از آن شخص ندارد و شخص مذکور عملی انجام داده که

شده، از گناهان است. بنابر این کسی که معروف و منکر را نمی‌شناسد و آنها را از همدیگر تشخیص نمی‌دهد، بر وی امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست (رهبری: بلکه نباید چنین کاری بکند). (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، آیات عظام: سیستانی، مکارم)

شک در وجوب یا حرمت عمل^۱

نهی از منکر کردن کسی که نمی‌دانیم کارش حرام است یا نه چه حکمی دارد؟
نهی از منکر کردن کسی که نمی‌دانیم کارش حرام است یا نه (مثلاً معلوم نیست موسیقی که گوش می‌دهد از نوع مبتذل و حرام آن است یا حلال) واجب بلکه جایز نیست. (امام خامنه ای)

امر کافر به معروف^۲

با توجه به وجوب امر به معروف آیا ما باید کافران را نیز امر به معروف کنیم؟
(ج) مورد وجوب امر به معروف مورد علم طرف به معروف و منکر است و کفار ولو مکلف به فروع هستند ولی چون توجه و اعتقاد به حلیت و حرمت ندارند مورد امر به معروف و نهی از منکر نمی‌باشند. (امام خامنه ای)

شرط سوم: احتمال تأثیر امر و نهی^۳

آیا امر و نهی کردن بر کسی که می‌داند امر و نهی او اثر ندارد واجب است؟
[برای وجوب امر و نهی باید] احتمال تأثیر امر به معروف و یا نهی از منکر را بدهد (مکارم: خواه اثر فوری داشته باشد یا غیر فوری، کامل یا ناقص) بنابراین اگر اطمینان دارد که تأثیر نمی‌کند دیگر واجب نیست (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله مکارم)

احتمال حرمت آن وجود دارد یا عملی را ترک نموده که احتمال وجوب آن می‌رود، در این صورت تعلّم و یادگیری حکم مورد مذکور برای مکلف به خاطر نهی از منکر لازم نیست.

۱. سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، ص ۳۲۹

۲. سید علی خامنه ای، سایت (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری) استفتائات جدید، امر به معروف و نهی از منکر

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع م ۲۲۰۵؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۳۳۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۶۸، ۴۱۴

جواز یا عدم جواز امر و نهی با علم به عدم تأثیر^۱

آیا امر و نهی کردن بر کسی که می‌داند امر و نهی او اثر ندارد جایز است؟
امر به معروف و نهی از منکر در صورت فوق واجب نیست. (حضرت امام)
احتیاط واجب آن است که که کراهت و ناراحتی خود را به هر طریقی اظهار نماید هر چند بداند در او
تأثیر ندارد. (آیه الله العظمی سیستانی)

حکم امر و نهی با ظن به عدم تأثیر^۲

آیا وجوب امر به معروف و نهی از منکر با ظن بعدم تأثیر ساقط می شود؟
با گمان به عدم تأثیر و لو اینکه ظن قوی باشد وجوب (امر یا نهی) ساقط نمی‌شود پس اگر احتمال تأثیر
بدهد احتمالی که نزد عقلا مورد اعتنا باشد واجب است به این وظیفه قیام نماید. (حضرت امام)
نکته: با توجه به اینکه همه فقها احتمال تأثیر را برای امر و نهی کافی می دانند و همواره همراه ظن
احتمال است، بنابراین این مساله باید اتفاقی باشد.

حکم امر و نهی با عدم تأثیر امر و نهی برخی افراد^۳

اگر بعضی از افراد، امر و نهی کنند و مؤثر واقع نشود و بعضی دیگر از افراد احتمال بدهند که امر و نهی
آنان مؤثر باشد، آیا بر آنان واجب است که امر و نهی نمایند؟
اگر بعضی از افراد، امر به معروف و نهی از منکر کنند و مؤثر واقع نشود و بعضی دیگر از افراد احتمال
عقلایی بدهند که امر به معروف و نهی از منکر آنان مؤثر باشد، بر آنان واجب است که امر به معروف و نهی از
منکر نمایند. (آیت الله سیستانی)

^۱ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی؛ سید علی

سیستانی، توضیح المسائل جامع م ۲۲۰۵

^۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۱

^۳ . سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۱۹ م ۲۲۰۶

متوقف بودن تاثیر بر خواهش و موعظه^۱

اگر نهی از منکر یا امر به معرف تأثیر نمی کند مگر آنکه آنرا با خواهش و موعظه همراه سازد آیا لازم است این کار را انجام دهد ؟

ظاهراً واجب می شود به همان طریق نهی از منکر کند و اگر بداند که تنها خواهش و موعظه اثر می گذارد بدون امر و نهی بعید نیست که همان دو واجب باشد (حضرت امام)

توقف تأثیر بر امر و نهی از برخی از گناهان فرد^۲

اگر شخصی مرتکب دو حرام بشود و یا دو واجب را ترک کند و مکلف بداند که اگر نسبت به هر دو امر به معروف و نهی از منکر کند مؤثر واقع نمی شود ولی نسبت به یکی از آنها (که مشخص است) احتمال تأثیر را می دهد و یا احتمال تأثیر نسبت به یکی از آنها را (به طور غیر مشخص) بدهد، وظیفه او چیست ؟

اگر شخصی مرتکب دو حرام شود یا دو واجب را ترک کند و بداند که امر کردن نسبت به هر دو با هم مؤثر نیست، ولی نسبت به یکی از آنها عیناً احتمال تأثیر را می دهد، نسبت به همان واجب است نه دیگری. و اگر احتمال تأثیر نسبت به یکی از آنها را - به طور غیر - مشخص - بدهد، واجب است ملاحظه مهمتر را بنماید. پس اگر تارک نماز و روزه باشد و بداند که امر به نماز اثر نمی گذارد و در مورد روزه احتمال تأثیر می دهد (امر کردن به روزه) واجب. و اگر احتمال تأثیر نسبت به یکی از آنها را (بطور غیر مشخص) بدهد واجب است امر به نماز کند، و اگر یکی از آنها مهمتر نباشد بین آنها مخیر است؛ بلکه می تواند بطور اجمال، به یکی از آنها امر نماید، در صورتی که احتمال دهد این چنین امر کردن مؤثر باشد. (حضرت امام)

احتمال تأثیر امر و نهی با تکرار آن^۳

اگر بدانیم و یا احتمال دهیم که امر و یا نهی با تکرار مؤثر واقع می شود آیا واجب است تکرار شود؟

بله واجب است تکرار کند. (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۳

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۴

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۵؛ سید

علی خامنه ای، سایت (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری) استفتائات جدید، امر به معروف و نهی از منکر، تکرار امر به معروف

آری مجدداً با وجود شرایط امر به معروف و نهی از منکر لازم است امر به معروف و نهی از منکر کنید. (امام خامنه ای)

توقف تأثیر امر و نهی بر علنی بودن آن^۱

اگر احتمال تأثیر امر و نهی منحصر بر امر و نهی در حضور دیگران باشد، آیا نهی از منکر در حضور دیگران واجب است؟

اگر فرد مورد نظر متجاهر به گناه است نهی از منکر او در حضور دیگران واجب است و اگر متجاهر به گناه نباشد، این کار بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (حضرت امام)

توقف تأثیر امر نهی بر رها گذاشتن فرد در ارتکاب حرامی دیگر^۲

اگر بدانیم وقتی امر به واجبی و نهی از حرامی مؤثر واقع می شود که شخص معصیت کار را در ارتکاب حرامی دیگر و ترک واجبی دیگر آزاد بگذاریم وظیفه چیست؟

اگر مورد اجازه، مهمتر باشد، بدون اشکال (اجازه دادن) جایز نیست، و وجوب (امر یا نهی) ساقط می شود. بلکه در صورت مساوی بودن آنها از نظر ملاک، نیز (اجازه دادن) جایز نیست، و وجوب ساقط می شود. و اما اگر مورد امر و نهی مهمتر باشد پس اگر اهمیت آن طوری است که مولا به تخلف از آن در هیچ صورت رضایت ندارد مانند قتل نفس محترمه، واجب است (به ترک واجب یا ارتکاب حرام دیگر) اجازه بدهد، و در غیر این صورت اجازه دادن جایز است. (حضرت امام)

اگر امر و نهی فقط در آینده احتمال تأثیر دارد^۳

اگر بدانیم که نهی از منکرش فعلاً هیچ اثری ندارد ولیکن در آینده اثر می گذارد، آیا واجب است نهی از منکر را انجام دهیم؟

بله واجب است نهی کنید (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۶

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی م ۷

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی م ۸

تأثیر امر و نهی فردی در فرد دیگر^۱

اگر بدانیم که امر به معروف و یا نهی از منکر نسبت به فردی که معروف را ترک کرده و یا منکر را مرتکب شده هیچ اثری ندارد ولی نسبت به شخص دیگری که او نیز انجام داده اثر می گذارد وظیفه چیست؟ به شرطی که خطاب را متوجه شخص او نکند بلکه متوجه مرتکب اول کند واجب است به منظور تأثیر در دیگری شخص مرتکب و یا تارک معروف اول را نهی از منکر و یا امر به معروف کند. (حضرت امام)

حکم درخواست انجام امر و نهی از افراد مؤثر^۲

اگر بدانیم که شخص خاصی امر و نهی مؤثر است نه امر و نهی ما آیا واجب است از آن شخص درخواست امر و نهی بکنیم؟
بله واجب است به آن شخص امر کند که او طرف را امر به معروف و نهی از منکر کند، البته در صورتی که بداند که وی با وجود شرائط تکلیف اجمال کرده است. (حضرت امام)

تحصیل پست و مقام جهت امر به معروف و نهی از منکر^۳

س: آیا برای انسان پیگیری و بدست آوردن مقامهایی که می تواند در آنها به روند امر به معروف و نهی از منکر در جامعه کمک کند واجب است؟
ج) تحصیل پست و مقام به هر طریقی که باشد جهت انجام مسئولیتها در آینده واجب نیست ولی اگر اتفاقاً زمینه انجام واجب از قبیل امر به معروف و نهی از منکر پیش آمد، مبادرت بر انجام تکلیف، واجب است. (امام خامنه ای)

منوط بودن امر و نهی بر اجتماع عدهای^۴

اگر اقامه امر به معروف و نهی از منکر منوط به اجتماع عده ای باشد که همگی امر و یا نهی کنند آیا لازم است همه جمع شوند؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی ۹ م
۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی ۱۰ م
۳. سید علی خامنه ای، سایت (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری) استفتاءات جدید، امر به معروف و نهی از منکر
۴. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۷۸ س ۱۳۷۶

اگر امر به معروف و نهی از منکر متوقف بر اجتماع عده ای باشد با اجتماع چند تن واجب از عهده بقیه ساقط نمی شود و باید در این جهت به مقدار کافی اجتماع کنند. (حضرت امام)

امر به معروف به هر صورت که اثر کند واجب است؛ خواه فردی باشد یا نباشد. (آیه الله العظمی مکارم)

حکم همکاری با آمران و ناهیین^۱

اگر شخصی و یا اشخاصی قیام به انجام وظیفه نمودند ولی کاری از پیش نبردند ولیکن احتمال عقلایی می رود که اگر دیگران نیز همکاری کنند مؤثر واقع شود آیا بر آنان واجب است که در صورت اجتماع شرائط همکاری بنمایند؟

بله واجب است (حضرت امام، آیه الله العظمی سیستانی)

توقف امر و نهی بر ارتکاب حرام^۲

اگر امر به معروف و نهی از منکر در صورتی ممکن باشد که عمل حرامی را مرتکب شویم وظیفه چیست؟

نهی از منکر جائز نیست مگر آنکه منکر آنقدر مهم باشد که مولی تبارک و تعالی به هیچ وجه راضی به ارتکاب آن نیست مانند کشتن فردی بی گناه و آن گناهی که ناگزیر از ارتکاب آن است به این اهمیت نباشد، که در این صورت واجب است نهی از قتل نفس بکند هرچند که گناه را مرتکب شود، مثلاً نهی از قتل نفس مستلزم آن باشد که داخل خانه ای غصبی شود واجب است که انجام دهد و از قتل نفس جلوگیری نماید. (حضرت امام)

توسل به رشوه و راههای غیر قانونی برای هر عملی هر چند به منظور جلوگیری از فساد، جایز نیست. (امام خامنه ای)

توقف تأثیر امر و نهی بر توسل به ظالم^۳

۱ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۵؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۰۶

۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۱۲؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۷س ۱۰۸۳

۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية م ۹

تکلیف فرد در جایی که جلوگیری از منکر یا بپا داشتن معروفی متوقف بر متوسل شدن به ظالم باشد،

چیست؟

اگر جلوگیری از منکر یا بپا داشتن معروفی متوقف بر متوسل شدن به ظالم باشد تا گناهکار را از معصیت دور کند، جایز است، بلکه اگر خاطرش آسوده باشد که ظالم از مقتضای تکلیف تعدی نمی‌کند، (توسل به او) واجب است و بر ظالم واجب است آن را قبول کند، بلکه جلوگیری منکر بر ظالم، مثل غیر او واجب - است و بر او واجب است آنچه را که رعایت آن بر دیگران لازم است، رعایت نماید که از مختصر شروع نماید سپس به شدیدتر منتقل شود. (حضرت امام)

نگاه آمر و ناهی به زن نامحرم^۱

هرگاه نهی از منکر خود باعث عمل حرامی شود، مانند نگاه به زنان بی مبالا و آرایش کرده، آیا باز هم واجب است؟

نگاه اول اگر بدون قصد باشد، اشکال ندارد، ولی نگاه عمدی به غیر از صورت و دست‌ها تا میج جایز نیست، هر چند به قصد امر به معروف باشد. (امام خامنه ای)
باید کاری کرد که امر به معروف و نهی از منکر با این امور مخلوط نشود؛ ولی نظرهای قهری اشکال ندارد. (آیه الله العظمی مکارم)

نهی زن بدحجاب و احتمال تحریک شهوت^۲

امر و نهی زنانی که حجاب کامل ندارند، و انسان هنگام نهی زبانی از تحریک شهوت خود بترسد، چه حکمی دارد؟
نهی از منکر متوقف بر نگاه با ریه به زن نامحرم نیست، و بر هر مکلفی واجب است که از حرام اجتناب کند، بخصوص زمانی که مبادرت به انجام فریضه نهی از منکر می‌کند. (امام خامنه ای)

۱. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۸؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، جایی که امر به معروف مترتب بر امر حرامی شود
۲. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۳؛ ۱۰۶۸

توقف تأثیر امر و نهی بر امر به حرام و نهی از واجب^۱

اگر بدانیم که طرف مقابل آدم لجبازی است که هرچه به او بگویم خلاف آن را عمل می کند مثلاً اگر بگوییم گناه نکن بیشتر انجام می دهد، وظیفه در این مورد چیست؟ واجب است او را امر به منکر و نهی از معروف کند به شرطی که محذور دیگری در بین نباشد. (حضرت امام)

مؤثر بودن امر و نهی در کاهش گناه^۲

اگر بدانیم و یا احتمال دهیم که امر به معروف و نهی از منکر در کمتر شدن معصیت اثر می گذارد ولی آن را ریشه کن نمی سازد واجب است امر به معروف و نهی از منکر نماییم ؟ واجب است امر به معروف و نهی از منکر کند، بلکه بعید نیست در صورتی هم که در تبدیل گناهی بزرگتر به گناهی کوچکتر مؤثر باشد واجب باشد، بلکه مخصوصاً در فرضی که گناه بزرگتر از گناهی باشد که مولى سبحانه و تعالی راضی به انجام آن نیست بدون اشکال واجب است. (حضرت امام)

حکم امر و نهی با احتمال تأثیر و احتمال آسیب^۳

اگر در موردی هم احتمال تأثیر را بدهیم و هم احتمال خلاف آن یعنی بدتر شدن را، چه باید کرد ؟ ظاهراً امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست. (حضرت امام)

پرسش : آیا مجبور کردن مردم به نماز خواندن در ادارات و مدارس، که گاه موجب تمسخر آنان می شود، درست است؟

پاسخ : برای امر به معروف، باید از راههایی که مفید و مؤثر است و پیامدهای منفی ندارد، استفاده کرد. (آیه الله العظمی مکارم)

۱ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۱۳

۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۱۴

۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثانی، م ۱۷؛ ناصر مکارم شیرازی. سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، اجبار مردم به معروفی مانند نماز

احتمال تأثیر آنی و زودگذر^۱

اگر امر به معروف و ناهی از منکر، فقط احتمال تأثیر آنی و زودگذر دهد، چه باید بکند؟ همان مقدار که اثر دارد، کافی است. (آیه الله العظمی مکارم)

شرط چهارم: اصرار (گناهکار) بر گناه^۲

آیا اصرار فرد بر استمرار گناه در واجب شدن امر و نهی شرط است؟ از شرایط امر به معروف و نهی از منکر اصرار فرد بر گناه است یعنی باید شخص گناهکار بر استمرار گناه، اصرار و سماجت داشته باشد و چنانچه معلوم شود که وی بدون این که امر و نهی شود خود از خطا دست بر می‌دارد یعنی معروف را به‌جا می‌آورد و منکر را ترک می‌کند امر و نهی او واجب نیست. (حضرت امام، امام خامنه‌ای)

[قبل از انجام منکر یا ترک واجب] اگر شخص قصد ارتکاب منکر یا ترک واجب را داشته باشد یا آنکه مشغول به انجام منکر و ترک واجب باشد امر به معروف و نهی از منکر او واجب است، بنابراین اگر فرد احراز کند که شخصی قصد دارد گناهی را مرتکب شود یا واجبی را ترک نماید، امر به معروف و نهی از منکر نسبت به وی قبل از به وقوع پیوستن عمل خلاف، واجب است هر چند اولین باری باشد که فرد مذکور تصمیم بر ارتکاب گناه یا ترک واجب گرفته است و هنوز هم مشغول انجام معصیت یا ترک واجب نشده باشد. بنابر این، در وجوب امر به معروف و نهی از منکر، لازم نیست فرد قصد اصرار و استمرار بر انجام منکر یا ترک واجب را داشته باشد یا آنکه فعلاً مشغول به گناه باشد بلکه احراز اینکه فرد تصمیم جدی بر انجام منکر یا ترک واجب را دارد، کافی است، خواه فرد مذکور برای اولین بار می‌خواهد مرتکب کار خلاف شود یا بار اول او نباشد. ولی اگر فرد احتمال می‌دهد که شخصی قصد ارتکاب منکر یا ترک واجب را دارد لکن اطمینان ندارد، در این صورت نیز، امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست. [اما بعد از اینکه فرد مرتکب ترک معروف یا انجام منکر شد] چنانچه شخص خلافکار نخواهد کارهای خلاف خود را تکرار کند و دوباره مرتکب آن شود، امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست بلکه اگر فرد احتمال عقلایی (احتمال قابل توجه) بدهد که شخص خلافکار قصد ندارد کارهای خلاف خود را تکرار کند، در این صورت نیز امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست. (آیت الله سیستانی)

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۷۹ س ۱۳۷۹

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، ؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع ۲۲۰۸؛ سید علی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۰؛ رساله توضیح المسائل، م ۲۷۸۹؛

منظور از استمرار و ادامه دادن گناه^۱

منظور از استمرار و ادامه دادن گناه چیست ؟

منظور این است که بار دیگر هر چند یک نوبت آن گناه را مرتکب شود و منظور این نیست که دائماً آنرا بیاورد پس اگر یکبار شراب نوشید و قصد دارد یکبار دیگر بنوشد نهی او واجب است .(حضرت امام)

منظور از پشیمانی در تکرار نکردن گناه^۲

منظور از پشیمانی در تکرار نکردن گناه چیست ؟

در واجب نبودن نهی از منکر شرط نیست که مرتکب صریحاً اظهار پشیمانی و توبه کند بلکه اگر علم و یا اطمینان پیدا کنیم که دیگر به آن گناه ادامه نمی دهد نیز وظیفه نهی او از منکر از گردن ما ساقط می شود، هرچند که علم داشته باشیم که او در درون دلش از ارتکاب آن گناه پشیمان نشده است ، بلکه در این صورت امر کردن او به توبه واجب است چون قبلاً گفتیم که وجوب امر به توبه غیر وجوب نهی از گناهی است که کرده .(حضرت امام)

راه های تشخیص اصرار و عدم آن^۳

راههای رسیدن به اینکه گناهکار نمی خواهد گناه خود را ادامه دهد چیست؟
اگر علامت ترک گناه از او آشکار شود که از آن علامت یقین (به ترک گناه) حاصل شود بدون اشکال وجوب ساقط است، و اطمینان در حکم یقین می باشد. و همچنین است اگر بینه - در صورتی که مستند آن امر حسّی یا نزدیک به حسّی باشد - بر ترک قائم شود. و همچنین است اگر اظهار پشیمانی و توبه نماید.(حضرت امام)

۱ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۴

۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۷

۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۱

امر و تذکر به توبه و نهی از ترک آن^۱

آیا امر کردن گنهکار به توبه و نهی او از ترک آن واجب است؟

توبه کردن از گناه، از واجبات است؛ پس اگر مرتکب حرامی شود یا واجبی را ترک نماید، واجب است فوراً توبه نماید، و در صورتی که توبه کردنش معلوم نشود واجب است او را امر به توبه نمایند. و همچنین است اگر در توبه‌اش شک باشد. و این، غیر از امر و نهی نسبت به بقیه گناهان است؛ پس اگر در اینکه او اصرار (بر گناهی که انجام داده است) دارد، شک باشد یا معلوم باشد که اصرار ندارد، نسبت به همان معصیت، انکار (و امر یا نهی) واجب نیست لیکن نسبت به ترک توبه، واجب است. (حضرت امام)

اگر کسی گناهی انجام داد ولی دانستیم که قصد تکرار آن را ندارد ولی از آن گناه توبه نکند واجب است که او را امر به توبه بکنیم زیرا این کار از لحاظ عقلی برای ایمن بودن از عذاب اخروی واجب است، البته این در صورتی است که فرد نسبت به این کار توجه داشته باشد ولی با وجود غفلت فرد از این کار در وجوب امر کردنش به توبه اشکال است و احتیاط مستحب به انجام این کار است. (آیت الله سیستانی)

حکم امر و نهی با علم به عدم قدرت گنهکار بر تکرار گناه^۲

اگر بدانیم و یا از طریقی معتبر برای ما ثابت شود که گنهکار دیگر قدرت بر ارتکاب آن گناه را ندارد و بدانیم که او خودش از این ناتوانیش بی خبر است و به همین جهت بنا دارد آن گناه را تکرار کند وظیفه چیست؟ نهی منکر او نسبت به گناهی که مقدر نیست واجب نیست، هرچند که نسبت به توبه از آن گناه واجب است و همچنین نهی او از تصمیم برگناه (البته اگر تصمیم بر گناه را نیز حرام بدانیم) واجب است. (حضرت امام)

عجز از ارتکاب حرام با تصمیم بر ارتکاب در صورت قدرت^۳

اگر کسی عاجز از ارتکاب حرام باشد ولی تصمیم دارد هر وقت قدرت یافت آن گناه را مرتکب شود وظیفه چیست؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۵؛ سید

علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص: ۴۲۲ مسألة ۱۲۷۵

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۸

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۹

در صورتی که بدانیم و یا از طریقی معتبر ثابت شود که او قدرت برگناه یافته ظاهراً نهی او از منکر واجب است و اما اگر ثابت نشود واجب نیست مگر بنابراین فتوی که تصمیم بر ارتکاب حرام هم حرام است که در این صورت او را از تصمیمش باید نهی کرد. (حضرت امام)

امر و نهی کسی که خیال می کند عاجز از ارتکاب است^۱

اگر کسی خیال کند که عاجز از استمرار در گناهی است در حالی که واقعا عاجز نیست و ما بدانیم که اگر او بفهمد قادر است مرتکب آن گناه می شود آیا نهی از ارتکاب آن گناه واجب است یا نه ؟
ظاهراً در صورتی که بدانیم اعتقادش به عجز بالاخره از بین می رود و می فهمد که می تواند گناه را مرتکب شود، نهی او به طریقی که متوجه اشتباهش نشود واجب است و اما اگر چنین علمی نداشته باشد واجب نیست. (حضرت امام)

شرط پنجم: معذور نبودن فرد در ارتکاب منکر یا ترک واجب^۲

آیا در صورتی که مرتکب حرام، یا تارک واجب، شرعاً یا عقلاً در آن معذور باشد انکار او واجب است؟
اگر مرتکب حرام، یا تارک واجب، شرعاً یا عقلاً در آن معذور باشد انکار او واجب نیست (امام: بلکه جایز نیست). (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)
نکته: اگر چه در این مورد امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست ولی بنا به موارد آن تنبیه غافل و ارشاد جاهل واجب می شود.

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الثالث، م ۱۰
۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲۲؛
سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۰۹؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۰ س ۱۰۵۷؛

امر و نهی با احتمال عذر داشتن عامل و تارک^۱

امر و نهی با احتمال اینکه مرتکب حرام یا تارک واجب، در آن معذور باشد، چه حکمی دارد؟

اگر احتمال داده شود که مرتکب حرام یا تارک واجب، در آن معذور باشد، انکار او واجب نیست، بلکه اشکال دارد. پس در صورتی که احتمال داده شود کسی که در ماه رمضان روزه را می‌خورد که مثلاً مسافر است، نهی او واجب نیست بلکه دارای اشکال است البته اگر کار او آشکارا و باعث هتک احکام اسلام یا جرأت پیدا کردن مردم بر ارتکاب محرمات شود برای این جهت، نهی او واجب است. (حضرت امام)

اگر فرد احتمال بدهد شخصی که منکر را مرتکب می‌شود یا واجب را ترک می‌کند، در مورد آن، شرعاً معذور می‌باشد، چنانچه ظاهر حال بر نداشتن عذر و عدم معذوریّت وی در ارتکاب منکر یا ترک واجب باشد، امر به معروف و نهی از منکر با جمع بودن سایر شرایط آن واجب است و اما اگر ظاهر حالی وجود نداشته باشد یا ظاهر حال بر داشتن عذر و معذوریّت وی در ارتکاب منکر یا ترک واجب باشد، در این صورت امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست (به عنوان مثال، جوانی که در ماه مبارک رمضان در اثنای روز مشغول روزه خواری است و ظاهر حال بر انتفای عذر در مورد وی است نهی از منکر وی با جمع بودن سایر شرایط لازم است اما در مورد پیرمردی که در کهولت سن و کاهش بُنیه جسمانی به سر می‌برد و روزه نمی‌گیرد یا در اثنای روز افطار می‌کند ظاهر حال بر معذور بودن او می‌باشد لذا در چنین موردی با احتمال معذوریّت نهی از منکر لازم نیست. (آیه الله العظمی سیستانی)

امر و نهی نسبت به جاهل به حکم یا موضوع^۲

امر و نهی نسبت به کسی که جاهل به حکم یا موضوع است و مرتکب گناه می‌شود چه حکمی دارد؟

اگر مرتکب حرام یا تارک واجب معتقد باشد که آن جایز است، و در آن خطا کرده باشد، پس اگر (خطایش) به جهت شبهه موضوعیه باشد مانند اینکه گمان کند که روزه برایش ضرر دارد یا معالجه‌اش تنها به

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲۳؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۰م ۲۲۰۹؛

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲۴؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۴م ۲۲۲۱ و ۲۲۲۲؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ارشاد جاهل به حکم یا موضوع؛ سید علی خامنه ای، سایت (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری) استفتائات جدید، امر به معروف و نهی از منکر

حرام می‌باشد، نه برطرف کردن جهل از او و نه انکار او واجب نیست و اگر به جهت جهل در حکم باشد پس اگر مجتهد یا مقلد کسی باشد که این چنین فتوی دارد، پس رفع جهل از او و بیان حکم برایش واجب نیست، و اگر - حکمی را که - وظیفه‌اش عمل به آن است نداند، واجب است جهل را از او برطرف نمود و حکم مسأله را برایش بیان نمود و انکار او واجب است. (حضرت امام)

ارشاد جاهل در موضوعات لازم نیست و واجب نیست کسی که نسبت به موضوع اطلاع ندارد را ارشاد نمود مگر در موردی که احراز شود شارع مقدس به وقوع آن کار هر چند نسبت به جاهل به موضوع رضایت ندارد مثل اشتباه کسی که قتل او حرام است با کسی که قتل او جایز است ولی چنانچه فردی در موردی بی اطلاع از حکم شرعی باشد و به خاطر ندانستن مسأله شرعی، واجبی را ترک یا حرامی را مرتکب گردد، در صورتی که فرد جاهل در صدد تعلّم و فراگیری است و احتمال تأثیر نیز وجود داشته باشد، ارشاد وی و یاد دادن مسأله شرعی به او واجب است مگر در موارد عسر و حرج غیر قابل تحمّل یا ضرر قابل توجّه. بنابراین کسی که نمی‌داند استفاده از انگشتر طلا بر مرد حرام است یا گوش دادن به موسیقی لهوی و غنا حرام است یا دست دادن و مصافحه با نامحرم هر چند از خویشاوندان باشد حرام است یا نمی‌داند نماز آیات در وقت زلزله واجب است یا پوشش قدم پای زن در مقابل نامحرم واجب است، و به خاطر جهل به حکم شرعی و ندانستن مسائل محلّی ابتلایش موارد مذکور را رعایت نمی‌کند، ارشاد او با جمع شدن شرایط فوق واجب است. (آیه الله العظمی سیستانی)

در موارد جهل به حکم واجب است و در جهل به موضوع لازم نیست مگر اینکه موضوع خطرناکی باشد. (آیه الله العظمی مکارم)

س: باتوجه به اینکه نماز نشسته شرایطی دارد اما بسیاری از افراد مخصوصاً خانم‌های مسن با کوچکترین پا دردی نماز را نشسته می‌خوانند آیا باید به آنان تذکر داد؟

ج: در فرض مذکور تذکر لازم نیست مگر اینکه اشتباه ناشی از جهل به حکم باشد که در این صورت بنابر احتیاط ارشاد، لازم است. (امام خامنه ای)

امر و نهی در مسائل اختلافی (علم یا احتمال معذور بودن فرد)^۱

اگر عملی حکمش مورد اختلاف باشد و مکلف احتمال دهد که بجا آورنده آن عمل از کسی تقلید می کند که آن عمل راجائز می داند و یا تارک آن از کسی تقلید می کند که آن عمل را واجب نمی داند وظیفه او چیست ؟

در این صورت امر به معروف و نهی از منکر بر او واجب نیست ، بلکه جائز هم نیست که عمل یا ترک او را منکر شمرده نهی کند تا چه رسد به اینکه به چنین تقلیدی علم داشته باشد. (حضرت امام)

چنانچه در مورد این اعتقادش، شرعاً معذور باشد، امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست، مثل اینکه شخص مذکور در موضوع اشتباه نموده باشد یا نظر فقهی مرجع تقلید او چنین باشد (آیت الله سیستانی)

امر و نهی با جهل فاعل به موضوع^۲

آیا اگر فاعل منکر یا تارک معروف جاهل به موضوع باشد باشد امر به معروف و نهی از منکر او واجب است ؟

اگر فاعل، جاهل به موضوع باشد، انکارش و برطرف کردن جهلش واجب نیست مثل اینکه از باب غفلت و یا فراموشی نماز نخوانده باشد و یا شراب را به خیال آنکه شربت است بنوشد، البته اگر موضوع امر بسیار مهمی نظیر قتل نفس محترمه باشد به طور که خدای عزوجل به هیچ وجه راضی به انجام یا ترک آن نباشد واجب است امر به معروف و نهی از منکر را در آن مورد اقامه کند و طرف را امر و یا نهی کند. (حضرت امام، آیه الله العظمی سیستانی)

حکم امر و نهی با مخالفت مکلف با احتیاط واجب^۳

اگر شخصی عملی را مرتکب شود که به نظر هردو یا مجتهد آن دو مخالف با احتیاط واجب باشد وظیفه چیست ؟

احتیاط آنست که او را انکار و نهی نماید بلکه وجوب آن بعید نیست. (حضرت امام)

۱ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول، م ۲؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۰، م ۲۲۰۹

۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول، م ۴؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۰۹

۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول، م ۶

امر و نهی صغیر و غیر مکلف^۱

آیا امر و نهی اطفال و افراد غیر مکلف واجب است؟

امر و نهی غیر مکلف مانند صغیر و مجنون، واجب نیست، ولی اگر منکر از چیزهایی باشد که مولا در هر حال، راضی بوجود آن نیست، بر مکلف واجب است که غیر مکلف را از ایجاد آن جلوگیری نماید. (حضرت امام)
(شرایط تأدیب بچه نابالغ، از نظر آیه الله سیستانی: کتک زدن بچه نابالغ جایز نیست مگر در صورتی که شرایط ذیل رعایت گردد:

الف. بچه کار حرامی را انجام داده باشد یا سبب اذیت دیگران یا ضرر رساندن به دیگران شده باشد.

ب. ولی شرعی بچه نابالغ یا کسی که از او اجازه دارد، این کار را انجام دهد.

ج. زدن به قصد تأدیب و تربیت باشد نه به خاطر تشفی خاطر (خنک شدن دل).

د. بیش از سه ضربه او را نزنند.

ه. زدن به گونه‌ای نباشد که بدن طفل سرخ شود بلکه آهسته و خفیف باشد.

و. راه تأدیب و تربیت منحصر در زدن نباشد.

بنابراین، مادر، برادر، خواهر، آموزگار بچه نابالغ، حق زدن او را ندارند مگر اینکه با تحقق شروط فوق، از

ولی شرعی او (پدر یا پدر بزرگ پدری) کسب اجازه کرده باشند.

همچنین اگر کتک زدن منجر به سرخ شدن یا کبود شدن یا سیاه شدن بدن بچه نابالغ گردد، دیه دارد و

مقدار دیه آن در فصل احکام دیات بیان خواهد شد). (آیه الله العظمی سیستانی)

امر و نهی بچه ممیز^۲

آیا امر به معروف و نهی از منکر بچه ممیز واجب است؟

در صورتی که ممکن است برای او عادت شود و در بزرگی کار خلاف را تکرار کند احتیاط آن است که در

مورد او انجام شود. (آیه الله العظمی مکارم)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲۱؛

سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۳، م ۲۲۲۰

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و نهی از منکر، نهی از منکر، نهی از منکر

بچه ممیز

شرط ششم: مفسده و ضرر نداشتن امر و یا نهی

سقوط وجوب امر و نهی با وجود مفسده و ضرر^۱

حکم امر و نهی در صورتی که ضرر جانی یا آبرویی و یا مالی به مقدار قابل توجه، شخص امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر و یا سایر مومنین را تهدید کند، چیست؟

اگر بداند یا گمان کند که انکار او موجب ضرر جانی یا آبرویی یا مالی که مورد توجه است، بر او یا بر یکی از مربوطین او مانند خویشان و یاران و همراهانش می‌شود، (انکار) واجب نیست و از او ساقط می‌شود؛ بلکه همچنین است اگر بخاطر احتمال که عقلاء به آن اعتناء می‌کنند ترس متوجه شدن چنین ضرری را داشته باشد، (واجب از او ساقط می‌شود). و ظاهر آن است که بقیه مؤمنین هم به خویشان و دوستانش ملحق می‌شوند. [ولی] اگر معروف و منکر از چیزهایی باشد که شارع مقدس به آن اهمیت می‌دهد مانند حفظ جان قبیله‌ای از مسلمین، و هتک حرمت نوامیس آنها. یا از بین بردن آثار اسلام و محو دلیل (حقانیت) اسلام بطوری که موجب گمراهی مسلمین گردد یا از بین بردن بعضی از شعائر اسلام مانند بیت الله الحرام بطوری که آثار و محل آن محو شود، و مانند اینها، باید ملاحظه مهمتر بودن را نماید، و هر ضرری اگر چه ضرر جانی باشد یا حرج، موجب رفع تکلیف نمی‌باشد پس اگر برپا داشتن حجت‌ها (و دلیلهای حقانیت) اسلام - بطوری که بوسیله آنها - گمراهی - برطرف شود - متوقف بر بذل جان یا جانها باشد ظاهر آن است که واجب باشد - چه - رسد به اینکه در ضرر یا حرجی که کمتر از بذل جان است واقع شود. (حضرت امام، آیه الله العظمی مکارم)

در صورتی که ضرر جانی یا آبرویی و یا مالی به مقدار قابل توجه، شخص امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر را تهدید کند یا موجب مشقت و دشواری غیر قابل تحمل گردد، امر به معروف و نهی از منکر واجب نیست مگر اینکه کار معروف و منکر به قدری نزد شارع مقدس مهم باشد که باید در راه آن ضررها و دشواری‌ها را تحمل نمود؛ بطور کلی در در چنین مواردی، ضرری که متوجه فرد یا مسلمانان می‌شود و خوبی یا بدی آن عمل، از نظر درصد احتمال و اهمیّت مورد آن، مقایسه و بررسی می‌گردد و گاهی در صورت ضرر هم وظیفه امر به معروف و نهی از منکر ساقط نمی‌شود. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۱ و ۳ و ۶؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۰، م ۲۲۱۱؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۰؛ ۱۰۵۹ و ۱۰۵۷؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۶۸ م ۲۴۱۴؛

منظور از مفسده^۱

منظور از مفسده در مقام ترك يا وجوب عمل به امر به معروف و نهی از منكر چیست؟
مفسده در لغت به چیزی گفته می شود که علت فساد و تباهی است و در اصطلاح فقه، در حوزه احکام فردی به هر چیزی گفته می شود که زمینه گناه را برای انسان فراهم می کند و در حوزه احکام اجتماعی چیزی است که موجب بروز ناهنجاری، درگیری و اختلاف، سستی عقاید مردم و ضررهای مختلف می گردد که در جای خود مورد استفاده قرار می گیرد. (آیه الله العظمی مکارم)

ضرر جزئی امر و ناهی

اگر امر به معروف و نهی از منكر در اداره باعث شود که انسان از مزایایی همچون اضافه کار و یا پاداشهای دیگر محروم شود، آیا باز هم واجب است؟^۲
اگر موجب ضرر و زیان مهمی نشود واجب است. (آیه الله العظمی مکارم)

حرمت امر و نهی با ضرر بر جان یا مال خود یا دیگران^۳

آیا در صورتی که امر و نهی ضرر بر جان یا آبرو و یا اموال فرد یا سایرین داشته باشد و وجوب آن ساقط شده باشد، جایز هم نمی باشد؟

اگر بر جان یا عرض خودش و یا نفوس مؤمنین و عرض آنان بتسد انکار منكر حرام می شود، و همچنین است اگر بر مال قابل توجهی از مؤمنین بتسد، و اما اگر بر مال خودش بتسد بلکه حتی یقین به ضرر پیدا کند در صورتی که آن ضرر برایش حرجی نباشد ظاهراً نهی از منكر حرام نخواهد بود و اما اگر بحد مشقت و حرج برسد بعید نیست حرام باشد. (حضرت امام)

^۱ . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منكر، امر به معروف و نهی از منكر، شرایط امر به معروف و نهی از منكر، تعریف مفسده

^۲ . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منكر، وجوب امر به معروف و نهی از منكر، مواقعی که ضرر جزئی متوجه امر و ناهی است

^۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنكر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۴

احتمال ضرر بالقوه و بالفعل^۱

آیا ضرری که موجب سقوط تکلیف امر و نهی می‌شود باید فوری باشد و یا ضررهای احتمالی در آینده را هم شامل می‌شود؟

در توجه ضرر فرقی نیست بین ضرر فوری و یا ضرری که بعدها متوجه او شود بنابراین اگر بترسد که بخاطر نهی از منکر ضرری بحال متوجه او و یا غیر او می‌شود وجوب انکار منکر ساقط می‌گردد. (حضرت امام)

امر و نهی و وهن مذهب^۲

اگر امر به معروف و یا نهی از منکر در موردی نسبت به بعضی باعث وهن مذهب شود وظیفه چیست؟
جائز نیست در آن مورد امر به معروف و نهی از منکر کند، خصوصا اگر یقین به تأثیر ندارد و صرفا احتمال آنرا می‌دهد، مگر آنکه مورد از مهمات امور باشد، البته موارد از نظر اهمیت مختلف است. (حضرت امام)

حکم امر و نهی با احتمال ایجاد بدبینی نسبت به اسلام^۳

آیا می‌توان با این توجیه که امر و نهی موجب بدبینی فاعل منکر یا بعضی از مردم نسبت به اسلام می‌گردد آن را ترک کرد؟
امر به معروف و نهی از منکر با رعایت شرائط آن یک تکلیف شرعی عمومی برای حفظ احکام اسلام و سلامت جامعه است، و مجرد توهم این که موجب بدبینی فاعل منکر یا بعضی از مردم نسبت به اسلام می‌گردد، باعث نمی‌شود که این وظیفه بسیار مهم ترک شود. (امام خامنه ای)

توقف بپا داری واجب یا ریشه کنی منکر بر صرف مال^۴

آیا در صورتی که بپاداری فریضه‌ای و یا ریشه کن ساختن منکری موقوف باشد به اینکه مال قابل توجهی را خرج کند خرج کردن آن واجب می‌شود؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول، م ۱۰

۳. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۱ س ۱۰۶۲

۴. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۵

اگر به پاداری فریضه ای و یا ریشه کن ساختن منکری موقوف باشد به اینکه مال قابل توجهی را خرج کند خرج کردن آن واجب نیست لکن کار خوبی است به شرطی که خودش در خرج و سختی نیفتد و اگر در خرج می افتد بعید نیست که جائز نباشد، بلکه اگر موضوعی که می خواهد بپا بدارد و یا ریشه کن کند چیزی باشد که شارع به آن اهتمام داردو خلاف آن را به هیچ وجه راضی نیست واجب است آن مال را بذل کند. (حضرت امام)

ترک امر و نهی بر اثر ترس از اخراج از کار^۱

اگر کارمندی خوف داشته باشد که در صورت مبادرت به نهی از منکر ضرری از طرف مسئولین بالاتر متوجه او شود (مثلا از کار اخراج می شود)، آیا تکلیف از او ساقط می شود؟
به طور کلی اگر خوف دارد که در صورت اقدام به امر به معروف و نهی از منکر ضرر قابل توجهی متوجه خود او شود، انجام آن واجب نیست. (امام خامنه ای)
لزم اجتماع تمامی شرایط برای وجوب امر و نهی^۲
آیا برای امر به معروف همه شرایط باید وجود داشته باشد و با ساقط شدن یک شرط نمی توان امر به معروف کرد؟
اگر امر و نهی یکی از شرایط را نداشته باشد، واجب نیست، هر چند شرایط دیگر را دارا باشد. (امام خامنه ای، آیه الله العظمی مکارم)

آنچه در وجوب امر و نهی شرط نیست

قصد قربت در امر و نهی^۳

آیا در امر به معروف و نهی از منکر قصد قربت شرط است ؟

۱. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۰ و ۱۰۵۹ و ۱۰۸۲

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۷۹ و ۱۳۸۱؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۱؛

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسيله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۱۳؛ سید

علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، جامع م ۲۲۱۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۳۴۱ و ۱۱۵۲

در امر به معروف و نهی از منکر، قصد قربت معتبر نیست بلکه مقصود، اقامه واجب و جلوگیری از حرام می‌باشد البته قصد قربت موجب رسیدن به ثواب الهی و پاداش آخروی است. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

نکته: امر به معروف و نهی از منکر واجب توصلی است که در این واجب صرف انجام دادن آن با هر نیّتی، موجب ادای تکلیف می‌شود، مانند نجات دادن غریق و دفن کردن میت.^۱

عدالت امر و ناهی^۲

آیا لازم است کسی که امر به معروف و یا نهی از منکر می‌کند عادل باشد؟
در امرکننده و نهی‌کننده، شرط نیست عادل باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

عمل کردن خود امر و ناهی^۳

آیا شرط است که امر و نهی‌کننده به آنچه امر می‌کند عمل نماید؟
در امر به معروف و نهی از منکر شرط نیست که امر و نهی‌کننده به آنچه امر می‌کند عمل نماید و از آنچه نهی می‌کند اجتناب ورزد یعنی امر و نهی بر شخص گناهکار هم واجب است و او نمی‌تواند به عذر این که گناه می‌کند خود را از این وظیفه‌ی بزرگ تبرئه سازد. (رهبری: این که در منابع دینی از افرادی که خود عمل نمی‌کنند و دیگران را به عمل وامی‌دارند و یا خود گناه می‌کنند و دیگران را از گناه باز می‌دارند مذمت و نکوهش بسیار شده برای این است که چرا خود عمل به وظیفه نکرده‌اند نه برای این که چرا امر و نهی کرده‌اند). (حضرت امام، امام خامنه‌ای)

تأثیر نوع گناه در حکم نهی از منکر^۴

آیا در وجوب نهی از منکر فرقی است بین اینکه گناه کبیره یا صغیره وجود دارد؟

۱. فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، ج ۱، ص: ۶۶۰

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲۰؛

سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۲ م ۲۲۱۷

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۲۰؛

سید علی خامنه‌ای، رساله آموزشی جاص ۳۳۱

۴. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی أقسامهما و کیفیة وجوبهما، م ۱۴

خیر فرقی ندارد (حضرت امام)

اختصاص امر و نهی به صنف خاص^۱

آیا وجوب امر به معروف و نهی از منکر به صنف خاصی از مردم اختصاص دارد؟
وجوب امر به معروف و نهی از منکر به صنف خاصی از مردم اختصاص ندارد بلکه با فراهم بودن شرایط آن بر علماء و غیر آنان، افراد عادل یا فاسق، ثروتمند یا فقیر، مسئولین حکومتی و مردم واجب می‌باشد. (آیت الله سیستانی)
محدوده‌ی امر به معروف و نهی از منکر منحصر به قشر و صنف خاصی از مردم نیست و تمام اقشار و اصناف واجد شرایط را در بر می‌گیرد. (امام خامنه ای)

ساقط دانستن امر به معروف، با وجود مراکز متولی این امر^۲

با وجود نهادی برای امر به معروف در نظام جمهوری اسلامی، آیا وظیفه امر به معروف و نهی از منکر از دیگران سلب می‌شود؟ و در صورت تداخل کار آنها با دیگران، تکلیف چیست؟
امر به معروف و نهی از منکر یک حکم عام است و همه به مقدار توان خود موظف به آن هستند و وجود چنین نهادی سلب مسئولیت از دیگران نمی‌کند و موارد تداخل را با برنامه‌ریزی باید حل کرد. (آیه الله العظمی مکارم)

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به والدین^۳

تکلیف فرزندان نسبت به امر و نهی والدین گناهکار چیست؟
حفظ احترام والدین و مراعات ادب در صحبت با آنان لازم است و در موارد لزوم امر به معروف و نهی از منکر، اگر مایوس از تأثیر باشید تکلیف ساقط است. (حضرت امام)

۱. سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۲م ۲۲۱۷؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۲۹

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۳۴۱

۳. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۸س ۲۰؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۳ س ۱۰۷۰؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۳م ۲۲۱۹؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، نحوه ی برخورد با والدین گناهکار

واجب است که با زبان نرم و مراعات احترام ایشان به عنوان پدر و مادر، آنان را امر به معروف و نهی از منکر کند. (امام خامنه ای)

اگر پدر یا مادر فردی مرتکب حرام یا ترک واجبی می‌شوند، جایز بودن امر به معروف و نهی از منکر نسبت به آنان توسط فرزند، به غیر گفتار یا رفتار نرم و ملایم، محل اشکال است و مراعات مقتضای احتیاط در مورد آن رعایت گردد. بر این اساس، احتیاط واجب آن است که فرزند با ملایمت و نرمی، والدین خویش را امر به معروف و نهی از منکر کند و هیچ وقت با خشونت و گفتار تند با آنان رفتار ننماید (شایان ذکر است چنانچه امر به معروف و نهی از منکر نسبت به والدین متوقف بر گفتار تند و خشن باشد، احتیاط آن است که فرد مقلد از مجتهد دیگری که در این مورد فتوی دارد با رعایت الأعلّم فالأعلّم تقلید نماید و مطابق با نظر او رفتار نماید). (آیه الله العظمی سیستانی)

احتیاط واجب است که با ملایمت و نرمی آنها را راهنمایی بکند و هیچ وقت با خشونت با آنها روبرو نشود. (آیه الله العظمی مکارم)

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به خانواده و فامیل^۱

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به خانواده و فامیل چه حکمی دارد؟
وجوب امر به معروف و نهی از منکر، بر هر مکلف نسبت به خانواده و نزدیکان وی دارای اهمیت بیشتری است. بنابراین اگر شخصی در خانواده و نزدیکان فرد می‌باشد که نسبت به واجبات دینی، از قبیل نماز، روزه، خمس، حجاب و ... بی‌توجه است و آنها را سبک می‌شمارد یا نسبت به ارتکاب محرمات از قبیل ربا، غیبت، دروغ، گوش دادن به غنا و موسیقی لیهوی و ... بی‌مبالا و بی‌باک می‌باشد، باید با اهمیت بیشتری، با مراعات مراتب سه گانه امر به معروف و نهی از منکر، جلوی کارهای حرام وی را بگیرد و او را به انجام کارهای واجب و ترک حرام دعوت نماید. (آیت الله سیستانی)

۱. سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۳م ۲۲۱۸؛

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به همسر^۱

آیا مردان وظیفه شرعی در رعایت حجاب و سایر مسائل شرعی توسط همسرشان دارند همچنین آیا زنان هم وظیفه شرعی نسبت به شوهرشان در زمینه اهتمام شوهر به مراعات واجبات و پرهیز از محرمات دارند؟
جواب: بلی، وظیفه مردان که سرپرست خانواده هستند این است که به مقدار ممکن اهتمام به رعایت حجاب و عفت و سایر مسائل شرعی توسط خانواده اشان داشته باشند و با رعایت شروط امر به معروف و نهی از منکر آنان را به انجام واجبات ترغیب و از ارتکاب گناهان باز دارند همچنین زنان موظفند در صورت امکان شوهرانشان را با رعایت شروط امر به معروف و نهی از منکر از ارتکاب معاصی بازداشته و به اطاعت از فرامین الهی دعوت نمایند. (امام خامنه ای، آیه الله العظمی سیستانی)

پرسش: همسر اینجانب معتقد به رعایت حجاب نیست بطوریکه در محافل و مجالس حجاب خود را رعایت نمیکند، به صحبت ها و درخواست های من هم هیچ توجهی نمی کند، آیا گناه عدم رعایت حجاب از جانب ایشان متوجه من هم هست؟ وظیفه اینجانب در قبال ایشان چیست؟ پاسخ: با زبان خوش و لحن ملایم ایشان را امر به معروف و نهی از منکر نمایید و بگویید حفظ حجاب از ضروریات دین است و زنی که حجاب خود را رعایت نکند به عذاب خداوند گرفتار می شود. امید است موثر واقع شود و در اینصورت گناهی بر عهده شما نیست. (آیه الله العظمی مکارم)

– زنی که به مسائل شرعی مثل نماز و دیگر مسائل بی اهمیت باشد بخصوص نماز صبح را هیچگاه بیانمی دارد- وظیفه شرعی شوهر او چیست؟

ج- باید او را امر به معروف نماید و به خواندن نماز وادارش کنید. (حضرت امام)

امر و نهی نسبت به افراد ناشناس^۲

در شرایط امروز وظیفه ما نسبت به امر به معروف افرادی ناشناس که نمی دانیم اثر دارد یا نه، چیست؟
در فرض احتمال اثر و اجتماع سایر شرایط واجب است. (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۷س ۱۶؛ سید علی سیستانی، استفتاءات، ج ۱، سوال ۱۶۹؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۲۹؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه شوهر در قبال بی حجابی همسر

۲. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۲ احکام امر به معروف و نهی از منکر س ۱-

مجرد بودن و متأهل بودن و وجوب امر و نهی^۱

آیا حالت‌های مختلف مکلف مانند مجرد یا متأهل بودن در وجوب امر و نهی تأثیری دارد؟
اگر موضوع و شرائط امر به معروف و نهی از منکر محقق باشد، تکلیف شرعی و وظیفه واجب اجتماعی و انسانی همه مکلفین است، و حالت‌های مختلف مکلف مانند مجرد یا متأهل بودن در آن تأثیر ندارد، و به صرف این که مکلف مجرد است، تکلیف از او ساقط نمی‌شود. (امام خامنه ای)

امر به معروف و نهی از منکر افراد نامحرم^۲

آیا دختری با شرط رعایت کردن موازین اسلامی می‌تواند پسری را راهنمایی و کمک کند؟
با مراعات موازین اسلامی مانع ندارد. (حضرت امام)
در فرض سؤال اشکال ندارد، ولی باید از فریب و وسوسه‌های شیطانی جداً پرهیز شود، و احکام شرع در این رابطه مانند خلوت نکردن با اجنبی مراعات گردد. (امام خامنه ای)
امر به معروف و نهی از منکر واجب کفائی است، باید به صورتی باشد که خلاف شرعی در آن پیش نیاید، و به زبان خوش و منطقی انجام گیرد و اگر به اندازه کافی امر به معروف‌کننده از جنس موافق باشد لزومی ندارد جنس مخالف اقدام کند. (آیه الله العظمی مکارم)

امر و نهی کردن غیر شیعه^۳

آیا امر به معروف و نهی از منکر با وجود احتمال تأثیر و ایمنی از ضرر در مورد کسی که از دوستداران اهل بیت نیست و یا کافر است، واجب است؟
بلی، اگر همه شرایط فراهم باشد واجب است. (آیه الله العظمی سیستانی)

۱. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۱ س ۱۰۶۰

۲. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۹۰ س ۲۳؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۷ س ۱۰۸۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات، شرایط امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر نامحرم؛ هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات) ج ۲ احکام امر به معروف و نهی از منکر ص ۷۹۴

۳. سید علی سیستانی، سایت، سؤال ها و جواب ها، امر به معروف و نهی از منکر

گفتاری در مراتب امر به معروف و نهی از منکر

مقصود از مراتب امر به معروف و نهی از منکر چیست؟ و این مراتب را بیان کنید؟

امر به معروف و نهی از منکر دارای چند مرحله، سطح و یا مرتبه می‌باشد و فردی که قصد انجام امر به معروف و نهی از منکر را دارد باید پایین‌ترین مرحله را که در عین تأثیرگذاری کم‌ترین ضرر را برای فرد متخلف دربر دارد را انتخاب کند و در صورت حصول مطلوب از مرتبه پائین‌تر - حتی با احتمال حصول آن - جایز نیست که به مرتبه بالاتر تعدی نماید، این مراتب به ترتیب عبارتند از:

مرتبه اول: اظهار رضایت یا کراهت قلبی^۱

مرتبه اول امر به معروف و نهی از منکر شامل چه اقداماتی می‌شود؟

مرتبه اول امر به معروف و نهی از منکر عبارت است از اظهار انزجار درونی و ناراحتی قلبی از ترک معروف یا انجام منکر مانند اخم کردن یا رو گرداندن از شخص گناهکار یا سخن نگفتن با وی یا ترک مراوده و معاشرت با او که دلالت بر کراهت داشتن از کار او بکند. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیت الله سیستانی)

لزوم رعایت ترتیب بین درجات مرتبه اول^۲

آیا رعایت ترتیب بین درجات مختلف مرتبه اول امر و نهی لازم است؟

امر و نهی قلبی (اظهار رضایت و تنفر) درجاتی دارد که تا با پایین‌ترین درجه و سبک‌ترین راه می‌توان امر و نهی کرد و به مقصود دست یافت نباید متوسل به درجه‌ی بالاتر شد. این درجات بر حسب شدت و ضعف و بر حسب انواعی که دارند بسیارند. برخی از آنها عبارتند از: با تبسم و لبخند و روی گشاده برخورد کردن، چشم فرو بستن، خیره شدن، به روی دست زدن، دندان به لب گرفتن، با دست یا سر اشاره کردن، سلام نکردن، رو گرداندن، پشت گرداندن، صحبت را قطع کردن، قهر و ترک معاشرت کردن. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیت الله سیستانی)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الأولى؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۱ م ۲۲۱۲؛ سید علی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۳؛

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الأولى م ۱؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۶۲۱ م ۲۲۱۲ و ۲۲۱۳؛ سید علی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۳؛

احتمال تخفیف منکر با روی گرداندن و ترک رابطه^۱

اگر رو گرداندن و ترک رابطه، موجب تخفیف یافتن منکر می‌شود - نه از بین بردن آن - و احتمال نمی‌دهد که امر و نهی زبانی او، در ریشه کن نمودن آن اثر کند و به غیر از آن هم امکان انکار برایش نباشد، اعراض و ترک رابطه واجب می‌باشد. (حضرت امام)

قطع رحم با فاعل منکر یا تارک معروف^۲

آیا انسان می‌تواند از نظر شرعی با خویشاوندانی که مرتکب منکر و یا ترک واجب می‌شوند از قبیل: پدر و مادر، خواهر و غیره قطع رحم کند؟

قطع رحم جایز نیست. ولی باید آنها را با مراعات موازین، امر به معروف و نهی از منکر کند. (حضرت امام، امام خامنه ای)

هرگاه ادامه رابطه با آنها مفسده داشته باشد و یا ترک آن موجب نهی از منکر آنان شود می‌توان موقتاً آن را ترک کرد. در غیر این دو صورت، باید در حدّ واجب صله رحم کرد، و در عین حال امر به معروف و نهی از منکر با زبان خوش فراموش نشود. (آیه الله العظمی مکارم)

آیا صله رحم با خویشاوندی که کافر یا مرتد محسوب می‌شود نیز واجب است؟ ج - صله رحم مطلقاً واجب است. (حضرت امام)^۳

قطع رابطه با غیر ارحام جهت نهی منکر^۴

آیا با اشخاصی که افعال و کردار غیر معقولانه و ناشایست دارند و با تذکر، از افعال خود دست بردار نیستند، می‌شود قطع رابطه نمود؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الاولى م ۲؛

۲. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۵ س ۱۲ و ۱۳؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۴ س ۱۰۷۱؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، قطع صله رحم به خاطر امر به معروف و نهی از منکر

۳. (استفتاءات (امام خمینی)، ج ۱، ص: ۴۸۷ س ۱۷)

۴. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، قطع رابطه ی دوستی...

اگر قطع رابطه موجب بیدار شدن آنها می شود و باعث ترک منکر شود واجب است و اگر اثر منفی دارد، این کار را نکنید. (آیه الله العظمی مکارم)

معاشرت با اهل منکر^۱

معاشرت انسان با اشخاصی که نسبت به احکام الهی و امور دینی اعتنائی ندارند چه حکمی دارد؟
با مراعات شرایط آنها را نهی از منکر نمایند و ترک معاشرت یکی از درجات نهی از منکر است. (حضرت امام)

ترک جواب سلام با نیت امر و نهی^۲

آیا جواب ندادن به سلام کسی که فعل حرام انجام می دهد، برای تنبیه او جایز است؟
جواب سلام مسلمان شرعاً واجب است، ولی اگر بر خودداری از جواب سلام به قصد نهی از منکر، عرفاً نهی و منع از منکر صدق کند، جایز است. (امام خامنه ای)

مرتبه دوم: امر کردن و نهی کردن با زبان^۳

مرتبه دوم امر به معروف و نهی از منکر شامل چه اقداماتی می شود؟
مرحله ی دوم امر به معروف و نهی از منکر، امر و نهی با زبان و گفتار است مقصود از امر و نهی زبانی این است که مکلف باید با گفتن از طرف بخواهد از منکر دست بردارد و معروف را انجام دهد. (حضرت امام، امام خامنه ای)

مرحله ی دوم امر به معروف و نهی از منکر این است که با زبان و گفتار به صورت وعظ و ارشاد و بیان ثواب معروف و عذاب منکر یا به صورت تهدید و ترساندن به گونه ای که دروغ محسوب نگردد هر چند با استفاده از کلمات تند و خشن که خالی از گناه باشد. (آیت الله سیستانی)
رعایت ترتیب بین درجات مرتبه دوم^۱

^۱ . سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۲

^۲ . سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۵ س ۱۰۷۵

^۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسيله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۲؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۴

امر و نهی لسانی، درجاتی دارد که تا با پایین‌ترین درجه و آرام‌ترین لحن می‌توان به مقصود رسید نباید اقدام به درجه‌ی بالاتر کرد. این درجات بر حسب شدت و ضعف و بر حسب انواعی که دارند بسیارند. برخی از آنها عبارتند از: ارشاد کردن، تذکر دادن، موعظه کردن، پند و اندرز دادن، مصالح و مفاسد و سود و زیانها را بر شمردن، بحث و مناظره کردن، استدلالی سخن گفتن، با غلظت و درشتی حرف زدن، با تهدید صحبت کردن. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیت الله سیستانی)

همراه کردن نهی با حرام و منکر مثل اهانت و...^۲

آیا جایز است که امر و نهی را با حرام و منکر مانند ناسزا و دروغ و اهانت و... همراه کنیم؟ جایز نیست که انکار را همراه با حرام و منکر نماید مانند ناسزا و دروغ و اهانت، ولی اگر منکر از مواردی باشد که شارع مقدس به آن اهتمام دارد و در هر حال راضی به حصول آن نمی‌باشد مانند قتل نفس محترم و ارتکاب زشتیها و کبائر مهلکه، جایز می‌باشد. بلکه جلوگیری و دفع آن واجب است و لو اینکه مستلزم مانند آنچه ذکر شد (دروغ و اهانت و...) باشد در صورتی که منع آن متوقف بر اینها باشد. (حضرت امام)

توقف امر و نهی بر بی‌آبرویی فاعل منکر^۳

اگر امر به معروف و نهی از منکر مستلزم بی‌آبرویی کسی که واجب را ترک کرده و یا فعل حرام را به جا آورده باشد، و موجب کاسته شدن احترام او در برابر مردم گردد، چه حکمی دارد؟ اگر در امر به معروف و نهی از منکر، شرائط و آداب آن رعایت شود و از حدود آن تجاوز نشود، اشکال ندارد. (امام خامنه‌ای)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية، م ۳ و ۴؛ سید علی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱ ص ۳۳۴؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۳ و ۲۲۱۲؛

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية، م ۵

۳. سید علی خامنه‌ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۲۹ و ۱۰۵۳

مرتبه سوم: اقدامات عملی^۱

مرتبه سوم امر به معروف و نهی از منکر شامل چه اقداماتی می‌شود؟
مرتبه سوم امر به معروف و نهی از منکر عبارت است از انجام اقدامات عملی یعنی مکلف باید با اِعمال قدرت و به‌کار بردن جبر و زور، طرف را از انجام منکر و ترک معروف باز دارد. (حضرت امام، امام خامنه ای)
مرتبه سوم امر به معروف و نهی از منکر عبارت است از انجام اقدامات عملی از قبیل کتک زدن، در مضیقه و تنگنا قرار دادن، حبس نمودن و مانند آن، لکن نباید به حدی برسد که سبب شکستن یا نقص عضو یا مجروح شدن بدن و مانند آن شود و به تعبیر دیگر اقدامات عملی نباید به گونه‌ای باشد که موجب ديه یا قصاص گردد. (آیت الله سیستانی)

رعایت ترتیب در درجات مرتبه سوم^۲

مرتبه سوم امر و نهی شامل چه درجاتی است و رعایت ترتیب بین این درجات چه حکمی دارد؟
امر و نهی عملی درجاتی دارد که تا با پایین‌ترین درجه و آسانترین روش می‌توان نتیجه گرفت نباید به درجه‌ی شدیدتر پرداخت. این درجات بر حسب شدت و ضعف و بر حسب نوعی که دارند بسیارند. برخی از آنها عبارتند از: حایل شدن و جلوی فرد را گرفتن، حربه از دست گرفتن، وسایل گناه را از دسترس او خارج ساختن، عقب‌راندن، دست طرف را محکم نگه‌داشتن، حبس کردن، سختگیری کردن، کتک‌زدن، به درد آوردن، مجروح و زخمی کردن، شکستن عضو، از کار انداختن، ناقص کردن، کشتن. (امام خامنه ای)
اجازه گرفتن از حاکم شرع در انجام مرتبه عملی امر و نهی^۳
آیا در امر و نهی عملی اجازه از حاکم شرع لازم است؟
اگر مطلوب جز با زدن و آسیب رساندن حاصل نشود ظاهر آن است که با مراعات الایسر فالایسر و الاسهل فالاسهل، جایز باشند و سزاوار است که از فقیه جامع الشرائط اذن گرفته شود؛ بلکه این اذن گرفتن، در حبس کردن و ایجاد حرج بر او (هم) سزاوار است. (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۲؛ سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، ص ۳۳۴
۲. سید علی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، ص ۳۳۴
۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۱۰؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۲ س ۱۰۶۴؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۳؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۶۹ م ۲۴۱۹

احتیاط واجب آن است که در انتخاب مرتبه سوّم (اقدامات عملی) از حاکم شرع اجازه بگیرد. در غیر این صورت در اینکه این مورد از موارد امر به معروف و نهی از منکر باشد اشکال است. (آیت الله سیستانی)

در چنین زمانی با حاکمیت و اقتدار چنین حکومت اسلامی، واجب است مکلفین در امر به معروف و نهی از منکر به امر و نهی زبانی اکتفا کنند، و در صورت نیاز به توسل به زور، موضوع را به مسئولین ذی ربط در نیروی انتظامی و قوه قضائیه ارجاع دهند ولی در زمان و مکانی که حاکمیت و اقتدار با حکومت اسلامی نیست، بر مکلفین واجب است که در صورت وجود شرائط، جمیع مراتب امر به معروف و نهی از منکر را با رعایت ترتیب آنها تا تحقق غرض انجام دهند. (امام خامنه ای)

آنچه احتیاج به اجازه حاکم شرع ندارد همان امر به معروف با زبان و دل و نصیحت کردن یا اعراض و بی‌اعتنایی و ترک مراوده نمودن است و اگر تأثیر نکرد جایز است با کلمات تند و خشن که خالی از گناه باشد یا با توسل به زور، به این طریق که جلو فرد گنهکار را بگیرد، یا وسایل گناه را از دسترس او خارج سازد، اقدام نماید ولی اگر برای امر به معروف و نهی از منکر لازم شود که متوسل به ضرب و جرح یا اتلاف اموال و بالاتر از آن گردد در این صورت هیچ کس بدون اجازه حاکم شرع حق اقدام ندارد، بلکه باید اصل کار و مقدار و اندازه آن طبق ضوابط اسلامی با نظر حاکم شرع تعیین گردد. (آیه الله العظمی مکارم)

اجازه از حاکم شرع در نهی عملی در موارد مهم^۱

اگر نهی از منکر در امور بسیار مهم مانند حفظ نفس محترمه، متوقف بر کتک زدن که منجر به زخمی شدن مهاجم و احیاناً قتل او باشد، آیا در این موارد هم اذن حاکم شرط است؟

اگر حفظ نفس محترمه و جلوگیری از وقوع قتل، مستلزم دخالت فوری و مستقیم باشد، جائز بلکه شرعاً از باب وجوب حفظ جان نفس محترمه واجب است و از جهت ثبوتی متوقف بر کسب اجازه از حاکم و یا وجود امر به آن نیست، مگر آن که دفاع از نفس محترمه متوقف بر قتل مهاجم باشد که صورتهای متعددی دارد که احکام آنها هم ممکن است متفاوت باشد. (امام خامنه ای)

توقف امر و نهی بر زخمی نمودن و قتل [در غیر از امور بسیار مهم]^۲

آیا زخمی نمودن و یا قتل گنهکار برای جلوگیری از منکرات و اقامه واجبات [در غیر از امور بسیار مهم] جایز است؟

۱. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۲۹س ۱۰۵۶

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۱۱ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، مرحله فیزیکی امر به معروف و نهی از منکر

اگر جلوگیری از منکرات و اقامه واجبات موقوف باشد بر جرح و قتل، جائز نیست مگر به اذن مجتهد جامع الشرائط با حصول شرائط آن. (حضرت امام)

قتل و جرح به جهت امر به معروف و نهی از منکر بلکه به طور کلی مرحله فیزیکی و برخورد با مجرمین بر عهده حکومت اسلامی است و افراد دیگر حق دخالت ندارند و هرگاه کسی خودسرانه این کار را کند قصاص دارد. (آیه الله العظمی مکارم شیرازی)

توقف انکار بر جرح و قتل در امور مهم^۱

آیا زخمی نمودن و یا قتل گنهکار برای جلوگیری از منکرات و اقامه واجبات [در امور بسیار مهم] جایز است؟

اگر منکر از اموری است که شارع اقدس به آن اهتمام می‌دهد و به وقوع آن به هیچ‌وجه راضی نیست، جایز است دفع آن بهر نحو که ممکن باشد، مثلاً اگر کسی خواست یک شخص را که جایز القتل نیست بکشد باید از او جلوگیری کرد و اگر ممکن نیست دفاع از قتل مظلوم مگر به قتل ظالم، جائز است بلکه واجب است، و لازم نیست از مجتهد اذن حاصل نماید لکن باید مراعات شود که در صورت امکان جلوگیری به نحو دیگری که به قتل منجر نشود به آن نحو عمل کند، و اگر از حد لازم تجاوز کند معصیت کار و احکام متعدی بر او جاری خواهد شد. (حضرت امام)

توقیف و از بین بردن وسایل گناه^۲

آیا محو کردن ابزار و وسایل گناه مثل محتویات باطل نوارهای موسیقی دیگران و... جایز است؟

محو محتویات باطل برای جلوگیری از استفاده حرام از نوار، جایز است، ولی این کار منوط به اجازه مالک یا حاکم شرع است. (امام خامنه ای)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۱۲ و ۱۳؛

۲. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۲ س ۱۰۶۶؛

توقف جلوگیری از منکر بر تصرفی در اموال فاعل آن^۱

آیا برای جلوگیری از منکر جایز است که در اموال فرد تصرف کنیم؟
اگر جلوگیری از منکر متوقف بر داخل شدن به خانه یا ملک او و تصرف در اموال او مانند فرش و رختخوابش باشد، در صورتی که منکر از امور مهمی باشد که مولی در هر حال راضی به خلاف آن نیست، مثل قتل نفس محترمه (داخل شدن و تصرف کردن) جایز است و در غیر این گونه مورد، اشکال است؛ اگر چه بعضی از مراتب آن در بعضی از منکرات، بعید - نیست. (حضرت امام)
تصرف در مال دیگری برای نهی از منکر باید با اجازه حاکم شرع باشد. (آیه الله العظمی سیستانی)

اجبار همسر و فرزندان بر حجاب^۲

آیا مرد اجازه دارد که حجاب را به همسر و فرزندان خود تحمیل کند؟
مرد نمی تواند همسر خود را مجبور کند به رعایت کردن حجاب ولی می تواند او را از بیرون رفتن منع کند حتی با حجاب. پس می تواند شرط کند که اگر حجاب کامل پوشید حق دارد خارج شود. و اما در مورد فرزندان بالغ نمی تواند آنها را مجبور کند و تنها از راه تبلیغ صحیح و ارشاد و امر به معروف باید آنها را وادار نماید. (آیه الله العظمی سیستانی)

وظیفه کسی که بدون اذن حاکم شرع امر و نهی فیزیکی کرده^۳

در دوران نوجوانی که مصادف با دهه شصت بود من در بسیج محلات مشغول به خدمت بودم که در حین این انجام وظائف گاه با کسانی که از منظر ما مرتکب بزه یا منکری بودند برخورد فیزیکی می کردیم و آنها را با جلب مورد ضرب و شتم قرار می دادیم. اکنون به ایشان دسترسی ندارم آیا اموری که در آن شرایط انجام می دادیم درست بوده و اگر نه چگونه رضایت آنها را حاصل کنم؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن

المنکر، المرتبة الثالثة، م ۴؛ سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ، غصب، س ۷

۲. سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ، امر به معروف و نهی از منکر، س ۲

۳. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، امر به معروف و نهی از منکر < احکام امر به معروف و نهی از منکر، س ۱۵

بدون اجازه حاکم شرع اینگونه نهی از منکر کردن برای افراد عادی جائز نیست و اگر چنین کاری کرده اید و دسترسی دارید حلیت بطلبید و الاً برای آن اشخاص استغفار کنید و کار خیر انجام دهید. (آیه الله العظمی مکارم)

چند مسأله در مورد مراتب امر و نهی

رعایت ترتیب بین مراتب امر و نهی^۱

آیا رعایت ترتیب بین مراتب امر و نهی الزامی است؟
برای امر به معروف و نهی از منکر مراتبی است که در صورت حصول مطلوب از مرتبه پائین تر - حتی با احتمال حصول آن - جایز نیست که به مرتبه بالاتر تعدی نمود. (حضرت امام)
از آنجا که مرتبه اول و دوم امر به معروف و نهی از منکر در یک درجه و سطح قرار دارند، فردی که امر به معروف می کند یا نهی از منکر می نماید باید ابتدائاً، موردی از مرتبه اول یا دوم را انتخاب کند که اذیت آن کمتر و تأثیر آن بیشتر است و گاهی لازم است بین هر دو مرتبه در امر معروف و نهی از منکر جمع نماید و تا مرتبه اول یا دوم مؤثر می باشد نوبت به مرتبه سوم نمی رسد اما اگر مرتبه اول و دوم مؤثر واقع نشد، نوبت به مرتبه سوم می رسد و مطابق با آن اقدام می نماید و احتیاط واجب آن است که در انتخاب مرتبه سوم (اقدامات عملی) از حاکم شرع اجازه بگیرد. (آیت الله سیستانی)

رعایت ترتیب بین درجات هر یک از مراتب^۲

آیا رعایت ترتیب بین درجات هریک از مراتب امر و نهی لازم است؟
هر یک از مراتب سه گانه، دارای درجات مختلف از نظر شدت و ضعف می باشد و لازم است در هر یک از مراتب سه گانه مذکور ترتیب بین درجات آن مرتبه مراعات گردد و فرد باید ابتدائاً در هر مرتبه، درجه ای را انتخاب کند که اذیت آن کمتر و تأثیر آن بیشتر است و اگر نتیجه نگرفت به درجات سخت تر و شدیدتر اقدام نماید. بنابراین چنانچه می توان به گونه ای امر به معروف و نهی از منکر نمود که موجب اذیت یا بی احترامی به

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۳؛
۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبه الاولى م ۱ مراتب امر به معروف و نهی از منکر؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۳

فرد نگردد و مؤثر هم واقع شود، نباید از درجه‌ای استفاده نمود که موجب اذیت یا بی‌احترامی به فرد می‌شود. (حضرت امام، آیه الله العظمی سیستانی)

تأثیر بیشتر و اذیت کمتر مرتبه متأخرتر امر و نهی از مرتبه قبلی ان^۱

اگر مرتبه متأخر امر و نهی تأثیر بیشتر و اذیت و اهانت کمتری داشته باشد تکلیف در رعایت مراتب امر و نهی چیست؟

اگر بعضی از مراتب گفتار از جهت اذیت و اهانت کمتر از آنچه که در مرتبه اول ذکر شد باشد واجب است به آن اکتفا نماید و مقدم بر آن می‌باشد، پس اگر وعظ و ارشاد با زبان نرم و روی باز، فرضاً مؤثر یا محتمل التأثير باشد و اذیتش از ترک رابطه و اعراض از او و مانند اینها کمتر باشد، تعدی از آن به اینها جایز نیست، و افراد امر و مأمور جداً مختلف می‌باشند؛ پس چه بسا شخصی که اهانت و اذیت اعراض و ترک رابطه کردن او از جهت سنگین‌تر و شدیدتر از قول و امر و نهی می‌باشد بنابراین امر و ناهی باید ملاحظه مراتب و افراد را بنمایند، و کار را از مختصر شروع نمایند تا به مرحله قوی‌تر از آن برسند. (حضرت امام)

تساوی بعضی درجات مرتبه اول و دوم^۲

اگر برخی از درجات یک مرتبه با درجات مرتبه دیگر مساوی باشند تکلیف فرد در رعایت مراتب و درجات امر و نهی چیست؟

اگر فرضاً بعضی از درجات مرتبه اول با بعضی از مراحل مرتبه دوم مساوی باشد، ترتیبی بین این دو مرتبه نیست؛ بلکه بین آنها مخیر است. پس اگر فرض شود که اعراض و امر در ایذاء مساویند، و بداند یا احتمال دهد که هر دو مؤثرند. بین آنها مخیر است و انتقال به مرحله شدیدتر جایز نیست. (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية، م ۶

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية، م ۷

احتمال تأثیر با جمع بین چند مرتبه^۱

وظیفه مکلف در جایی که احتمال تأثیر امر و نهی با جمع نمودن بین چند مرتبه می‌رود چیست؟ اگر احتمال بدهد که با جمع نمودن میان بعضی از درجات مرتبه اول یا مرتبه دوم یا با جمع نمودن تمام درجات مرتبه اول یا مرتبه دوم - در جایی که جمع ممکن می‌باشد - یا جمع نمودن بین مرتبه اول و دوم در حدی که ممکن است، [امر و یا نهی] اثر می‌کند و مطلوب حاصل می‌شود، جمع کردن مقداری که ممکن است واجب می‌باشد. پس اگر بداند بعضی از مراتب اثر ندارد ولی احتمال دهد که جمع کردن بین درهم کشیدن صورت و عبوسی و ترک رابطه و انکار زبانی که همراه با درشت نمودن صدا و تهدید و بلند کردن صدا و ترساندن و مانند اینها، اثر می‌بخشد، واجب است جمع نماید. (حضرت امام)

گاهی لازم است بین هر دو مرتبه [یعنی مرتبه اول و دوم] در امر معروف و نهی از منکر جمع نماید. (آیت الله سیستانی)

حصول تأثیر توسط فردی با مرتبه ضعیف و با دیگری با مرتبه قوی^۲

اگر امر و نهی از یک نفر با مرتبه ضعیف، و از نفر دیگر با مرتبه بالاتر از آن تأثیر گذار باشد تکلیف هر یک چیست؟ اگر مطلوب، از یک نفر با مرتبه ضعیف، و از نفر دیگر با مرتبه بالاتر از آن حاصل شود ظاهر آن است که آنچه تکلیف هر یک از آنها است بطور کفایی بر هر دو واجب است، و واجب نیست به کسی که مطلوب، با مرتبه ضعیف، از ناحیه او حاصل می‌شود واگذار نماید. (حضرت امام)

توقف جلوگیری از معصیت بر حبس کردن فاعل^۳

وظیفه مکلف در جایی که جلوگیری از معصیت توقف داشته باشد بر حبس نمودن معصیت کار، در محلی یا منع نمودن از آنکه به محلی وارد شود، چیست؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية، م ۸

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثانية، م ۱۰

۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۸

اگر جلوگیری از معصیت توقف داشته باشد بر حبس نمودن معصیت کار، در محلی یا منع نمودن از آنکه به محلی وارد شود، واجب است، با مراعات مقدار لازم و تجاوز ننمودن از آن. (حضرت امام)

امکان حائل شدن بین فاعل و منکر^۱

وظیفه مکلف در جایی که امکان حائل شدن بین فرد و منکر وجود دارد چیست؟
اگر برای امر یا ناهی ممکن باشد که بین فرد و منکر حایل شود، در صورتی که جلوگیری این چنینی، محذور کمتری از غیر آن داشته باشد، واجب است به آن اکتفا نماید. (حضرت امام)

توقف حائل شدن بین فاعل و منکر بر تصرفی در فاعل^۲

وظیفه مکلف در جایی که حائل شدن (میان فاعل و منکر) متوقف بر تصرفی در فاعل یا در وسیله کار او باشد، چیست؟

اگر حائل شدن (میان فاعل و منکر) متوقف بر تصرفی در فاعل یا در وسیله کار او باشد - مانند اینکه بر گرفتن دست او یا پرت کردنش یا تصرف در کاسه او که شراب در آن است یا چاقوی او و مانند اینها، متوقف باشد - (این تصرف) جایز بلکه واجب است. (حضرت امام)

مواردی که امر به معروف و نهی از منکر متوقف بر چیزی بیشتر از امر و نهی زبانی باشد، اگر در سرزمینی باشد که دارای نظام و حکومت اسلامی است و به این فریضه اسلامی اهمیت داده می شود، احتیاج به اذن حاکم و مسئولین ذی ربط و پلیس محلی و دادگاههای صالح دارد. (امام خامنه ای)
ضمان ضرر وارده بر فاعل و ناهی منکر

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۲
۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۳؛ سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۲۹ س ۱۰۵۵؛

اگر دفع منکر به وقوع ضرری بر فاعل منجر شود^۱

آیا در صورتی که دفع منکر به وقوع ضرری بر فاعل منجر شود، کسی که امر و یا نهی کرده است ضامن است؟

اگر دفع منکر به وقوع ضرری بر فاعل منجر شود مانند شکستن کاسه یا چاقوی او بطوری که از لوازم دفع منکر باشد، بعید نیست ضامن نباشد. (حضرت امام)

برای امر به معروف و نهی از منکر و پیشگیری از وقوع جرم یا منکر جایز نیست عملی را انجام داد که موجب سرخی یا کبودی یا سیاهی بدن یا جراحت یا شکستگی یا قطع یا نقص عضو یا قتل و مانند آن گردد هر چند هرچند برای جلوگیری از آن منکر راه دیگری نباشد و چنانچه فردی اقدام به این موارد نماید، ضامن است و اگر این اقدام عمدی بوده است، احکام جنایت عمدی بر آن جاری می‌شود و اگر از روی خطا و سهو بوده است، احکام جنایت خطایی بر آن جاری می‌شود مگر آنکه بر جرم و منکری که فرد مرتکب آن می‌شود مفسده‌ای مهم تر از موارد مذکور وجود داشته باشد که در این صورت، برای فرد یا افرادی که از امام علیه السلام یا نایب ایشان اجازه دارند، جایز است اقدام به موارد مذکور نمایند و در این حال، فرد به میزان اجازه‌ای که دارد ضامن محسوب نمی‌شود. (آیه الله العظمی سیستانی)

ضمان ضرری که از مرتکب به آمر یا ناهی برسد^۲

آیا در صورتی که ضرری از ناحیه مرتکب - گناه، بر آمر و ناهی برسد، این فرد ضامن است؟

اگر ضرری از ناحیه مرتکب - گناه، بر آمر و ناهی برسد (هم) ضامن و (هم) معصیت کار است. (حضرت امام)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۵؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱ ص ۶۲۱ م ۲۲۱۴؛

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۵

ضمان ضرری که لازمه جلوگیری از منکر نیست^۱

اگر از ناحیه آمر و یا ناهی ضرری به مرتکب گناه برسد که جلوگیری از گناه متوقف بر آن ضرر نبوده است آیا آمر و یا ناهی ضامن است؟
اگر مثلاً شیشه‌ای را که در آن شراب است یا صندوقی را که در آن آلات قمار می‌باشد بشکند که از لوازم جلوگیری از منکر نباشد، ضامن می‌باشد و کار حرامی کرده است. (حضرت امام)

حکم تجاوز آمر و ناهی از مقدار لازم^۲

آیا در صورتی که آمر و یا ناهی در جلوگیری از منکر، از مقدار لازم تجاوز کند ضامن است؟
اگر در جلوگیری از منکر، از مقدار لازم تجاوز کند و به ضرری بر فاعل منکر منجر شود ضامن می‌باشد؛ و تجاوزش حرام است. (حضرت امام)

برخی از آداب امر و نهی^۳

امر به معروف و نهی از منکر چه آدابی دارد؟
سزاوار است که آمر به معروف و ناهی از منکر، در امر و نهی و مراتب انکارش مانند پزشک معالج مهربان و پدر با شفقت که مراعات مصلحت مرتکب را می‌نماید، باشد و انکارش لطف و رحمت برای او خصوصاً، و برای امت عموماً باشد، و قصدش را فقط برای خدای متعال و رضایت او قرار دهد، و این کارش را از آلودگیهای هواهای نفسانی و اظهار بزرگی خالص نماید، و نفس خودش را منزّه نداند و برای آن بزرگی یا برتری بر مرتکب نبیند. که چه بسا برای شخص مرتکب گناه و لو گناهان کبیره باشد، صفات خوب نفسانی باشد که مورد رضایت خدا می‌باشند و خداوند متعال او را بخاطر این صفات دوست دارد، اگر چه کار (گناه) او مورد بغض خداوند می‌باشد؛ و چه بسا آمر و ناهی عکس او باشد اگر چه بر خودش پوشیده است و همچنین از عظیم‌ترین مصادیق امر به معروف و نهی از منکر، و شریفترین و دقیق‌ترین و شدیدترین آنها از نظر تأثیر، و دلنشین‌ترین آنها

۱ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۶؛

۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۷

۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی مراتب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، المرتبة الثالثة، م ۱۴ و ۱۵

مخصوصاً اگر آمر و ناهی از علمای دین و رؤسای مذهب (اعلی الله کلماتهم) باشد، آن است که از شخصی صادر شود که خودش لباس معروف را چه واجب و چه مستحبش را پوشیده (و به آن عمل کرده) باشد، و از منکر (و حرام) بلکه از مکروه دور باشد، و به اخلاق انبیاء و اهل معنویت متخلق باشد و از اخلاق بی‌خردان و اهل دنیا منزّه باشد تا آنکه با کار و روش و اخلاقش آمر و ناهی باشد و مردم به او اقتداء نمایند (و او را الگو قرار دهند). و اگر - العیاذ بالله - خلاف این باشد، و مردم ببینند عالمی که ادعای جانشینی انبیاء و رهبری امت را دارد، به آنچه می‌گوید عمل نمی‌کند، این وضع، موجب ضعیف شدن عقیده مردم و جرأت آنان بر گناهان و بدگمانی آنها به علمای صالح گذشته، می‌شود. پس بر علماء و مخصوصاً بر رؤسای مذهب است که از مواضع تهمت اجتناب کنند. و بزرگترین موارد تهمت، نزدیک شدن به پادشاهان ستم و رؤسای ستمگر می‌باشد؛ و بر امت اسلامی است که اگر عالمی را این چنین دیدند (که به آنان نزدیک شده است)، در صورت احتمال صحت (که مثلاً به قصد کم کردن ظلم ایشان نزدیک گشته) کار او را حمل بر صحت نمایند و گرنه از او اعراض نمایند، و او را کنار بگذارند؛ زیرا او غیر روحانی است که به لباس روحانیین در آمده است، و شیطانی است که در لباس علما است پناه می‌بریم به خدا از مانند او و از شر او بر اسلام. (حضرت امام)

متفرقه

تکلیف دیگران در مورد آمر و ناهی در موارد غیر جایز^۱

اگر شخصی در جایی که امر به معروف و نهی از منکر جائز نیست امر به معروف و یا نهی از منکر کند وظیفه دیگران در مقابل او چیست؟
بر دیگران واجب است که او را نهی نمایند (حضرت امام)

اعلان تخلفات به مقامات مربوطه^۲

افرادی در ادارات هستند که انسان احساس می‌کند با انقلاب میانه‌ای ندارند و فقط ظاهر خود را عوض کرده و احتمالاً گاهی اوقات هم کارشکنی می‌کنند آیا معرفی اینطور افراد به مقامات ذی صلاح مملکت از نظر شرعی اشکال ندارد؟

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الاول، م ۹
۲. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۴ س ۷؛ سید علی خامنه ای، سایت (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری) استفتاءات جدید، امر به معروف و نهی از منکر، اعلان تخلفات به نیروی انتظامی

ج- در صورتی که کارشکنی بکند بعد از ارشاد معرفی او اشکال ندارد.(حضرت امام)
س: در همسایگی ما شخصی دارای دستگاه ماهواره است. اگر امر به معروف به صورت گفتار و به نرمی باعث شود ما متضرر شویم و یا احتمال این را بدهیم که در آنها اثری نداشته باشد. آیا وظیفه ما این است که به نیروی انتظامی اطلاع دهیم؟
ج) اگر از ماهواره استفاده‌ی حرام می‌شود و با اعلام به نیروی انتظامی جلوی استفاده حرام گرفته خواهد شد، اعلام، از مصادیق نهی از منکر است و لازم می‌شود.(امام خامنه ای)

وظیفه کسی که قادر بر امر و نهی نیست در نظام اسلامی^۱

در حکومت اسلامی کسی که قادر بر امر به معروف و نهی از منکر نیست، چه وظیفه ای دارد؟
با وجود حکومت اسلامی که اهتمام به اجرای این فریضه الهی دارد، بر کسی که قادر بر امر به معروف و نهی از منکر نیست، واجب است که نهادهای مربوطه را که از طرف حکومت برای این کار اختصاص یافته‌اند، مطلع نماید و تا کنده شدن ریشه‌های فاسد که فساد آور هم هستند، موضوع را پیگیری کند.(امام خامنه ای)
وظیفه کسی که فقط قدرت بر یکی از امر و یا نهی را دارد
اگر شخص قادر بر یکی از دو واجب باشد یا امر به فلان معروف و یا نهی از فلان منکر کدام مقدم است^۲

باید ببیند که کدامیک مهمتر است آنرا انجام دهد و اگر هر دو مساوی بود مخیر است بین امر به معروف کند یا نهی از منکر کند (حضرت امام)

پخش موسیقی در وسایل نقلیه^۳

یک استفتاء در مورد وظیفه مکلف در برخورد با پخش موسیقی در وسایل نقلیه:
پرسش: وقتی سوار تاکسی می شویم بعضی از راننده‌های نوار ترانه غیر مذهبی گذاشته و گوش می کنند و عنوان می کنند که اگر نوار گوش نکنند خوابشان می برد در این حالت وظیفه انسان چیست؟

۱. سید علی خامنه ای، أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، ص: ۲۳۷ س ۱۰۸۲

۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله احکام امر به معروف م ۱۰

۳. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، نهی از منکر در وسایل عمومی

پاسخ : باید نهی از منکر کنید و آنها را توجیه کنید که برای این منظور از آهنگ های مشروع استفاده کنند و اگر نمی پذیرند پیاده شوید، مگر این که عسر و حرج لازم آید و با توجه به اینکه این کار غیر قانونی است می توانید در صورت عدم توجه، به مراکز مزبور شکایت کنید.(آیه الله العظمی مکارم)

ازدواج و یا ادامه زندگی با بی نماز^۱

ازدواج با زنی که بعضی از عبادات خود را مانند نماز و روزه با این که قبول دارد که از لوازم دین است انجام نمی دهد، صحیح است یا نه؟
نسبت به زنی که در انجام واجبات سهل انگاری می کند باید او را امر بمعروف کنید و اگر مؤثر نباشد شما معذور هستید و لازم نیست طلاق دهید و اختیار طلاق در دست خود شما است.(حضرت امام)

شرکت در عروسی همراه با گناه^۲

در شرایط کنونی در برخی از مراسم عروسی از نوارهای مبتذل استفاده می شود، با توجه به اینکه ممکن است عدم شرکت در مراسم موجب تیرگی روابط فامیلی شود و از طرف دیگر نهی از منکر هم مفید نیست، شرکت در این مجالس چگونه است؟

اگر بیم افتادن به گناه نباشد حضور مانعی ندارد ولی وظیفه نهی از منکر هم باید رعایت شود.(آیه الله العظمی سیستانی)

بیدار کردن برای نماز^۳

بیدار نمودن افراد خانواده برای نماز صبح با چه کیفیتی مجاز است؟

ج- اگر بیدار نکردن آنها موجب سهل انگاری و استخفاف به امر نماز باشد، باید آنها را بیدار

نماید.(حضرت امام)

اگر کسی هنگام نماز صبح خواب باشد آیا ما وظیفه داریم برای نماز صبح او را بیدار کنیم؟ در صورتی که

ما را نهی کرده باشد چه وظیفه ای داریم؟

^۱ . سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۴۸۶ س ۱۵

^۲ . سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ، مجالس لهو و لعب، س ۱

^۳ . سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۱، ص: ۱۳۳ س ۲۵؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۴۶۷۸۹۴؛ ناصر

مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۱۴۶، س ۴۱۷ و ۴۱۸

ج ۱ و ۲) فی نفسه واجب نیست ولی اگر بیدار نکردن موجب استخفاف نماز باشد و یا قصد ترک نماز را داشته است بیدار کردن واجب است. (امام خامنه ای)

پرسش: اگر پدری جهت انجام فریضه نماز صبح فرزند بالغ خود را از خواب بیدار کند و این نوع بیدار کردن نوع بدی باشد که باعث ناراحت شدن فرزند شود آیا فرد بیدار کننده معصیت کرده است یا خیر؟
پاسخ: اگر مقتضای تربیت دینی باشد و بیدار نشدن فرزند بر اثر اهمال باشد بیدار کردن ضروری می شود. (آیه الله العظمی سیستانی)

سؤال: اگر فرزند مکلف انسان خواب باشد، آیا بیدار کردن او برای نماز صبح واجب است؟ **جواب:** اگر علم به رضایت او دارد، او را بیدار کند و همچنین اگر می داند ادامه این وضع باعث سهل انگاری او در امر نماز می شود؛ در غیر این دو صورت جایز نیست. (آیه الله العظمی مکارم)
سؤال: اگر بیدار کردن فرزند مکلف برای نماز موجب ناراحتی او شود و از نماز زده شود، بیدار کردن او چه حکمی دارد؟ **جواب:** در این فرض جایز نیست؛ ولی باید تدریجاً او را توجیه کند تا رضایت به بیدار کردن بدهد. (آیه الله العظمی مکارم)

تجسس و سرکشی به حریم خصوصی افراد برای امر و نهی^۱

آیا تجسس از دختر و پسری که در اماکن عمومی با همدیگر هستند، در مورد محرمیت و عدم محرمیت آن دو جایز است؟
تفحص درباره دیگران جایز نیست؛ مگر این که مساله به صورت گسترده درآید و سبب آلودگی اجتماع شود. (آیه الله العظمی مکارم)
اگر به فردی مظنون باشیم که آیا مرتکب عمل منکری می شود یا نه، آیا می توان به مکالمات تلفنی او گوش داد و یا برخی از صحبت های او را ضبط کرد؟
ج. خیر، نمی توان.

گرفتن اجرت برای امر به معروف و نهی از منکر^۲

آیا گرفتن اجرت برای امر به معروف و نهی از منکر جایز است؟

^۱ . ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، عدم جواز تفحص درباره دیگران

^۲ . فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، ج ۱، ص: ۶۶۱، به نقل از جواهر الکلام ۱۱۶/۲۲.

گرفتن اجرت برای امر به معروف و نهی از منکر جایز نیست، زیرا از واجبات است، لیکن اگر کسی از باب حسبه متولّی این امر قرار داده شود، ارتزاق وی از بیت المال همچون قاضی و مؤدّن جایز است. (فرهنگ فقه اهل بیت(ع) به نقل از جواهر الکلام)

نهی از منکر غیر مسلمان

نسبت به مواردی که کفار، به منکر بودن کاری که انجام می دهند و یا معروف بودن کاری که ترک می کنند، معتقد هستند، امر به معروف و نهی از منکر آنها توسط مسلمان ها واجب است. (امام خامنه ای)^۱

امر به معروف و نهی از منکر در مورد کسی که از دوستداران اهل بیت نیست و یا کافر است، اگر همه شرایط فراهم باشد واجب است. (آیه الله العظمی سیستانی)^۲

پرسش : آیا امر به معروف مسلمان به مسیحی و یهودی واجب است؟^۳

پاسخ : احتیاط آن است در تمام آنچه در اسلام ممنوع است آنها را با زبان خوب امر به معروف و نهی از منکر نمایند. (آیه الله العظمی مکارم)

هجرت به جهت ترویج شعار اسلامی^۴

پرسش : هرگاه کفّار بر یکی از کشورهای اسلامی مسلط شوند، و اظهار شعار اسلامی در آن کشور مقدور نباشد، ولی امکان هجرت به کشوری که اظهار شعار دینی در آن ممکن است، وجود داشته باشد، آیا هجرت واجب می شود؟

پاسخ : احتیاط واجب آن است که هجرت کنند. (آیه الله العظمی مکارم)

پرسش : در شهری فساد و منکرات و بدحجابی شایع گشته، شخصی که به هیچ وجه تاب تحمل آن را ندارد، با توجّه به دستور اکید خداوند متعال در قرآن کریم، سوره مبارکه نساء، آیه ۱۰۰، آیا برای نجات خود از این فساد، بهتر نیست به شهرهای دیگری هجرت نماید؟

^۱ . سید علی خامنه ای، سایت، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۵۸۹۱۵

^۲ . سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ، امر به معروف و نهی از منکر، س ۱

^۳ . ؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و

نهی از منکر، نهی از منکر غیر مسلمان

^۴ . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و

نهی از منکر، هجرت به جهت ترویج شعار اسلامی

پاسخ: در صورتی که هیچ راهی برای حفظ دین و ایمان خود جز هجرت نمی بینید، هجرت کار لازم و شایسته ای است؛ ولی این کار را با مطالعه بیشتر و موافقت پدر و مادر انجام دهید. (آیه الله العظمی مکارم)^۱

نکات پایانی:

رجوع به حکام و قضات جور^۲

آیا در اختلافات و درگیریها، رجوع به حکام و قضات جور جایز است؟
در اختلافات و درگیریها، رجوع به حکام و قضات جور جایز نیست، بلکه بر متخاصمین (که با هم اختلاف دارند) واجب است به فقیه جامع الشرائط مراجعه نمایند. و در صورتی که مراجعه به او ممکن است به غیر او رجوع نماید آنچه را که با حکم غیر او گرفته، حرام است، بنابر تفصیلی که در آن هست. (حضرت امام)

وظیفه روسای مذهب در هنگام ظهور بدعت^۳

علمای دین و رؤسای مذهب در هنگام ظهور بدعت در اسلام چه وظیفه‌ای دارند؟
اگر بدعتی در اسلام پدید آید و سکوت علماء دین و رؤساء مذهب (خدا منطقتان را بر هر منطق دیگر غالب سازد) باعث هتک اسلام و ضعف عقاید مسلمین گردد واجب است به هر وسیله ای که برایشان ممکن است از آن بدعت نهی کنند، چه اینکه نهی آنان و انکارشان مؤثر در ریشه کن شدن فساد باشد و چه نباشد، و همچنین اگر سکوت آنان از انکار منکرات باعث این هتک حرمت شود و در اینگونه موارد مسئله ضرر و حرج در نظر گرفته نمی شود بلکه باید مسأله اهم و مهم رعایت شود. (حضرت امام)
هرگاه بدعتی در اسلام واقع شود (مانند منکراتی که دولتهای ناصالح به نام اسلام انجام می‌دهند) بر همه، مخصوصاً علمای دین واجب است حق را اظهار و باطل را انکار کنند و اگر سکوت علمای دین موجب هتک مقام علم، یا سوء ظن به علمای اسلام شود، اظهار حق به هر نحوی که ممکن باشد واجب است، هر چند بدانند تاثیر نمی‌کند. (آیت الله مکارم)

^۱ . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، نحوه امر به معروف و نهی از منکر، هجرت از محیط آلوده به گناه

^۲ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ختام فیه مسائل، م ۱۰

^۳ . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، م ۷؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، جهاد، دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و نهی از منکر، وجوب امر به معروف و نهی از منکر در برابر بدعتها

توقف اقامه احکام دین بر ورود علما در پست های دولتی^۱

در جایی که اقامه احکام دین بر ورود علما در پست های دولتی متوقف باشد، تکلیف آنها چیست؟ اگر ورود بعضی از علماء مثلاً در بعضی از پستهای دولت موجب اقامه واجب یا واجبات، یا موجب ریشه کن کردن منکر یا منکراتی شود، و محذور مهمتری مانند هتک حیثیت علم و علماء و تضعیف اعتقادات مردم ضعیف نداشته باشد، (وارد شدن در این پستها) بطور کفایی واجب است. مگر آنکه چنین چیزی بجز برای بعضی از افراد مشخص که دارای خصوصیات خاصی است، ممکن نباشد، که (در این صورت) بر چنین فردی مشخصاً واجب است. (حضرت امام)

قبول مسئولیت توسط علما در حکومت های ظالم^۲

آیا قبول مسئولیت توسط علما در حکومت های ظالم جایز است؟ اگر داخل شدن بعضی از مؤمنین یا علمای اسلام در دستگاههای ظلمه سبب جلوگیری از مفاسد یا منکراتی شود واجب است قبول این کار، مگر آن که مفسده مهمتری در آن باشد، مثل اینکه باعث سستی عقاید مردم، یا سلب اعتماد آنها از علمای دین گردد که در این صورت جایز نیست. (آیه الله العظمی مکارم)

۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر، القول فی شرائط وجوبهما، الشرط الرابع، ۱۲

۲. ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص ۴۶۹م ۲۴۱۸